

Tuuli Eerola ja Saara Heikkilä

”Älkää naurako, mutta kyllä tässä nuoruus tulee mieleen”

Mielekästä toimintaa muistikuntoutujille digitaalisen
pelaamisen avulla

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Geronomi AMK

Vanhustyön tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

15.11.2021

Tekijä	Tuuli Eerola & Saara Heikkilä
Otsikko	Älkää naurako, mutta kyllä tässä nuoruus tulee mieleen – Mielekästä toimintaa muistikuntoutujille digitaalisen pelamisen avulla
Sivumäärä	39 sivua + 1 liitettä
Aika	15.11.2021
Tutkinto	toimintaterapeutti (AMK) geronomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Toimintaterapian tutkinto-ohjelma Vanhustyön tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Jari Pihlava Lehtori Panu Karhinen
Suomen väestö ikääntyy. Ikääntyneiden tarpeita vastaavien palveluiden kehittämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta kaikille voidaan taata yhdenvertaisesti mahdollisuus merkitykselliseen ja mielekkääseen toimintaan, hyvään vanhuuteen. Tämän monialaisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, tukeeko jättikosketusnäyttö Yetitablet ikääntyneen toimijuutta ja millaiset tekijät vaikuttavat ikääntyneen motivoitumiseen sen käytössä. Opinnäytetyö toteutettiin osittain yritysten kanssa älykkäitä palveluasumisen tuotteita ja palveluja kehittäneen HIPPA-hankkeen käyttäjäkokeilussa, jossa mukana olivat yhteistyökumppanimme Kuori Oy ja Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskus. Opinnäytetyön aineisto kerättiin osittain käyttäjäkokeilun aikana ja aineistonkeruuta jatkettiin hankkeen päättymisen jälkeen. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa yhteistyöyritykselle Yetitablet-jättikosketusnäytön ja sen sovelluksista niiden kehittämiseksi. Laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyön teoriaperustan muodostivat toimintaterapian teoreettinen viitekehys Inhimillisen toiminnan malli (Model of Human Occupation) ja vanhustyön teoreettinen viitekehys Toimijuuden teoria. Aineisto kerättiin havainnoimalla ja haastattelemalla ikääntyneitä muistikuntoutujia Myllypuron seniorikeskuksen ympärivuorokautisen hoivan osastolla viikoittain järjestetystä ryhmätoiminnasta, jossa osallistujat pelasivat jättikosketusnäytöllä interaktiivisia pelejä toimintaterapeutin ohjaamana. Havainnoinnissa käytettiin The Volitional Questionnaire (VQ-FI) toimintaan motivoitumisen arviointimenetelmää, joka pohjautuu Inhimillisen toiminnan malliin ja erityisesti sen tahto-käsitteeseen. Haastattelut toteutettiin toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin perustuvalla teema-haastattelulla. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Tulosten mukaan motivoitumiseen Yetitabletin käytössä vaikuttivat merkittävimmin toiminnan muodot ja tehtävät sekä sosiaalinen ympäristö. Jättikosketusnäyttö tuki yksilön toimijuutta, tuloksissa nousi vahvasti esille osallistujien positiiviset ilmaisut toimijuuden modaalisten ulottuvuuksien viitekehyksestä tarkasteltuna suhteessa Yetitabletin käyttöön. Yetitablet mahdollistaa muistikuntoutujille uudella tavalla mielekästä toimintaa, mutta ei yksin. Ryhmää ohjanneen toimintaterapeutin tuki oli välttämätöntä ikääntyneiden tarkoituksenmukaisen toiminnan mahdollistamiseksi laitteen äärellä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa ja kehitettäessä teknologisia tuotteita ja palveluja ikääntyneille ja heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Ammattialojen rajat ylittävä monialainen yhteistyö teknologisten tuotteiden ja palveluiden kehittämisessä mahdollistaa niiden kehittämisen vastaamaan paremmin niitä käyttävien asiakkaiden ja ammattilaisten tarpeita.	
Avainsanat	muistikuntoutuja, toimijuus, motivaatio, pelaaminen

Author	Tuuli Eerola & Saara Heikkilä
Title	“Do not laugh, but this reminds me of my youth” – Meaningful Activities Through Digital Gaming for Memory Rehabilitants
Number of Pages	39 pages + 1 appendices
Date	15.11.2021
Degree	Bachelor of Health Care Bachelor of Social Services and Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy Elderly Care
Instructors	Jari Pihlava Senior Lecturer Panu Karhinen Senior Lecturer
The Finnish population is ageing. In order to guarantee meaningful activities and good old age equally, it is important to take into consideration the needs of older people when developing services to them. The purpose of this multidisciplinary study was to establish knowledge about what motivates older people with memory diseases in the use of a giant tablet Yeti-tablet and does it support individual's agency. This Bachelor's thesis was partially carried out in HIPPA project, where our partners Kuori and City of Helsinki's Myllypuro Senior Center took part in Yetitablet user trial. The HIPPA project developed smart solutions to support service housing and living at home. The data of the thesis was partially gathered from the user trial and data collection continued after the HIPPA project had ended. The aim of the thesis was to establish information about what motivates older people in the use of Yetitablet and does it support the elderly person's agency in order for the collaborative company to continue developing their product and applications. The theory base of this qualitative thesis comprised the occupational therapy theoretical framework Model of Human Occupation and the elderly care theoretical framework, the theory of agency. The data was gathered by observing and interviewing older people with memory diseases in Myllypuro Senior Center's round-the-clock care ward, who took part in group sessions where the focus of activity was to play interactive games with Yetitablet. Volitional Questionnaire (VQ-FI) was used as an observational method for gathering data about motivation. VQ-FI is based on Model of Human Occupation and, particularly, on its definition of volition. Participants were interviewed by focused interviews based on the modalities of agency of the elderly. The data was analyzed with material-driven content analysis. The results of the thesis suggest that occupational forms and social groups play a significant role in older persons' motivation to act when using Yetitablet. From the elderly care point of view, a giant tablet supported the elderly individual's agency. When observing the elderly's agency in relation to modalities of the elderly's agency, the results show that the positive expressions were heavily represented. Yetitablet enables meaningful occupation to older people in a new way, but it does not accomplish that on its own. The occupational therapist who tutored the group played a crucial part in guiding the participants in the use of Yetitablet in a meaningful way. The findings of this thesis can be used when designing and developing products and services to older people and to the professionals working with them. Breaking the lines of professional fields by working in a multidisciplinary team establishes collaboration in order to design and develop products and services to better serve clients and professionals alike.	
Keywords	memory rehabilitant, agency, motivation, gaming

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Muistikuntoutuja digitalisoituvassa yhteiskunnassa – Teknologinen esteettömyys ja digitaalinen yhdenvertaisuus	2
2.1	Työelämäkumppanit	4
2.1.1	Kuori Oy	4
2.1.2	Helsingin kaupunki, Myllypuron seniorikeskus	5
3	Tietoperusta ja menetelmälliset valinnat	5
3.1	Toimintaterapia ja toiminta	6
3.1.1	Inhimillisen toiminnan malli	8
3.1.2	Tekeminen	8
3.1.3	Ympäristö	9
3.1.4	Ihminen	9
3.2	Vanhustyö	11
3.2.1	Toimijuus	12
3.2.2	Toimijuuden modaliteetit	14
4	Opinnäytetyön toteutus	15
4.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset	15
4.2	Yetitablet-ryhmä	16
4.3	Kvalitatiivinen tutkimus	18
4.4	Aineistonkeruu	19
4.4.1	VQ-FI	19
4.4.2	Toimijuusanalyysi	20
4.5	Aineiston analysointi	21
4.6	Eettisyys	24
4.6.1	Aineiston keruu, tutkimuksen kohteena ihminen	24
4.6.2	Analyysin ja raportoinnin eettisyys	25
5	Tutkimustulokset	26
5.1	Mikä vaikuttaa ikääntyneen ihmisen motivaatioon Yetitabletin käytössä	26
5.2	Tukeeko tai estääkö Yetitabletin käyttö yksilön toimijuutta?	28
6	Johtopäätökset ja pohdinta	31
	Lähteet	36
Liitteet	Liite 1. Teemahaastattelun runko	

1 Johdanto

Digitaaliset pelit nähtiin pitkään lähinnä terveysuhkana, mutta viime vuosien aikana niiden hyödyistä on kiinnostuttu laajemmin myös kuntoutusalalla. Mediassa on käyty keskustelua digitaalisten pelien potentiaalista sekä niiden hyödyntämisestä kuntoutuksessa, ja digitaalisten pelien käyttö todennäköisesti yleistyy tulevaisuudessa. Etsiesämme taustatietoa opinnäytetyöhömme totesimme, että digitaalisten pelien hyödyntämisestä kuntoutuksessa on tehty jonkin verran aiempaa tutkimusta erityisesti fyysisten ja neurologisten vammojen kuntoutuksessa, mutta ei juurikaan motivaation näkökulmasta. Aiempien tutkimusten mukaan mielekkäiden pelien avulla voidaan harjoittaa esimerkiksi tasapainoa ja koordinaatiota. Pelien teho perustuu usein juuri motivointiin, sillä pelaaminen tekee liikkeiden toistamisesta usein mielenkiintoisempaa. Pelatessa liikkeitä saattaa tulla huomaamatta enemmän kuin tavallisia liikeharjoitteita tehtäessä. Koska pelien potentiaali kuntoutuksessa on tunnistettu ja pelaamiseen liittyviä menetelmiä on jo alettu kuntoutuksessa hyödyntämään, tarvetta näyttöön perustuvalle tutkimustiedolle digitalisoituvassa yhteiskunnassa siis on.

Opinnäytetyömme on toimintaterapian ja vanhustyön monialainen tutkielma. Tutkimuksemme tarkoitus on tuottaa yhteistyöyrityksellemme tietoa laitteesta ja sen sovelluksista niiden kehittämiseksi vastaamaan muistikuntoutujien tarpeita. Yhteistyökumppanimme on Kuori Oy, jonka Yetitablet-jättikosketusnäytön soveltuvuutta muistikuntoutujien tarpeisiin tutkimme yhteistyössä HIPPA-hankkeen ja Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksen kanssa. Työmme tavoitteena on selvittää, tukevatko yrityksen jättikosketusnäyttö Yetitablet ja sen sovellukset muistikuntoutujan toimijuutta ja mikä vaikuttaa ikääntyneen motivaatioon Yetitabletin käytössä. Osana tutkimustamme osallistumme Yetitabletin käyttäjäkokeiluun Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksessa, josta keräämme tutkimusaineistomme. Käyttäjäkokeilussa Yetitabletia käytetään seniorikeskuksen asukkaille järjestettävässä ohjatussa ryhmätoiminnassa, jonka ohjaajana toimii Myllypuron seniorikeskuksessa työskentelevä toimintaterapeutti.

Käytämme opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä Model of Human Occupation (MOHO) Inhimillisen toiminnan mallia ja Jyrki Jyrkämän Toimijuuden teoriaa. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: Mikä vaikuttaa ikääntyneen ihmisen motivaatioon Yetitabletin käytössä ja tukeeko tai estääkö Yetitabletin käyttö yksilön toimijuutta? Toimintaan motivoitumista tutkitaan Inhimillisen toiminnan malliin perustuvalla the Volitional Questionnaire Toimintaan motivoitumisen arviointimenetelmän (VQ-FI) avulla. VQ-Fi on laajasti

tutkittu, strukturoitu arviointimenetelmä, joka soveltuu käytettäväksi erityisen hyvin silloin, kun tahdon ilmaisu sanallisesti on haastavaa. Kysymykseen siitä, tukeeko tai estääkö Yetitablet ihmisen toimijuutta vastataan havainnoimalla osallistujien toimintaa ryhmätilanteissa sekä haastatteleamalla heitä käyttäen toimijuuden modaliteetteihin perustuvaa teemahaastattelua ryhmätoiminnan yhteydessä. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen ennalta määrättyjen teemojen mukaan niin, että haastateltavan oma ääni pääsee kuuluviin ja se korostaa haastateltavien omia näkemyksiä ja kokemuksia. Teemahaastattelun avulla kysymykset voidaan asetella uudelleen, jotta haastateltava ymmärtää kysymyksen.

2 Muistikuntoutuja digitalisoituvassa yhteiskunnassa – Teknologinen esteettömyys ja digitaalinen yhdenvertaisuus

Väestön ikääntyminen on lähivuosikymmeninen megatrendi, joka vaikuttaa jo nyt yhteiskunnassa. Arvioiden mukaan väestöllinen huoltosuhde tulee kasvamaan merkittävästi vuoteen 2070 mennessä, jonka lisäksi elinajan odote kasvaa tasaiseen tahtiin. (Suomen virallinen tilasto 2021.) Väestön ikääntyessä ja yhteiskunnan digitalisoituessa tarvitaan enenevissä määrin ratkaisuja näiden kahden tekijän yhdistämiseksi. Huomioimalla digitalisoituva yhteiskunta ikääntyneiden palvelusuunnittelussa ja tuomalla uusia asiakaslähtöisesti suunniteltuja teknologisia innovaatioita vanhustyön ja toimintaterapian kentille voidaan teknologian keinoin edistää yhdenvertaista sekä hyvää ikääntymistä.

Teknologinen kehitys digitalisoituvassa yhteiskunnassa on tällä hetkellä niin nopeaa, että se haastaa jo yhteiskuntajärjestelmää (Lindgren & Mokka & Neuvonen & Toponen 2019: 17–25.) Tämän lisäksi jokaiselta yhteiskunnan jäseneltä, myöskin yli 65-vuotialta odotetaan kykyä oppia digitaitoja ja halua käyttää teknologisia laitteita. Ilman riittävää tukea osa ikäihmisistä on vaarassa jäädä digitaalisten palveluiden, viestinnän ja tiedonvälityksen ulkopuolelle (Rasi & Taipale, 34(4) 2020: 328). Opinnäytetyössämme tutkimme yhteistyöyrityksemme teknologisen ratkaisun ominaisuuksien vaikutuksia muistikuntoutujan motivaatioon käyttää laitetta. Opinnäytetyötämme voidaan hyödyntää, kun pohditaan, miten muistikuntoutujia voidaan tukea teknologisten ratkaisujen tuomisessa osaksi elämää ja millaiset tekijät vaikuttavat teknologisen laitteen käytettävyyteen tällä asiakasryhmällä. Tutkielmamme tuloksia voidaan hyödyntää myös suunniteltaessa teknologisia tuotteita asiakaslähtöisesti.

Teknologisia ratkaisuja on tutkittu vanhustyön kentällä esimerkiksi yksinäisyyden ehkäisyn näkökulmasta ja yleisesti myönteisiä vaikutuksia on havaittu. Näyttö ei kuitenkaan ole vielä tieteellisesti vakuuttavalla tasolla. Uuden teknologian odotetaan muokkaavan sosiaali-, ja terveysalaa lähitulevaisuudessa huomattavasti. 5G-tekniikka avaa runsaasti ovia sosiaali-, ja terveysalojen teknologiselle kehitykselle. Digitalisaatiosta ja sen tuomista mahdollisuuksista huolimatta on kuitenkin muistettava inhimillisten kontaktien tärkeys vanhustyön kentällä. (Strandberg & Heikkinen 2021: 192–195.)

Helsingin kaupungin kaupunkistrategiassa (2017–2021) mainitaan, että Helsingin tavoitteena on olla maailman parhaiten digitalisaatiota hyödyntävä kaupunki maailmassa. Digitaalisten palveluiden muutokseen on syytä kiinnittää huomioita ja kannustaa alan toimijoita pohtimaan erilaisten teknologisten ratkaisujen hyödyntämistä ammattilaisen työkaluna.

Valtiovarainministeriön Digi arkeen -neuvottelukunta myös omalta osaltaan puoltaa asiakaslähtöisen näkökulman esiin nostamista. Neuvottelukunnan mukaan digitaalisten palveluiden tulisi olla saavutettavissa tasavertaisesti kaikille kansalaisille. Digitalisoituminen vaikuttaa kaikkiin yhteiskunnan jäseniin ja valtion on pidettävä huoli siitä, että jokainen pysyy teknologian kehityksen mukana. On siis panostettava yhdenvertaisuuden nimissä esteettömyyteen digitaalisia palveluita ja teknologisia laitteita suunniteltaessa. (Valtiovarainministeriö 2020.) Ikääntyneiden ihmisten ja etenkin muistikuntoutujien voi olla hankalaa tai jopa mahdotonta oppia teknologisten laitteiden ja digitaalisten palveluiden käyttöä, sillä heidän elämänsä kautta tarkasteltuna digitalisaatio on suhteellisen uusi ilmiö. On siis kiinnitettävä erityishuomiota ikääntyneiden ihmisten digiosaamiseen.

Tutkimuksemme avulla saadaan lisää tietoa teknologian ja digitaalisten pelien hyödyntämisestä muistikuntoutujien parissa, josta on olemassa vain vähän aiempaa tutkimustietoa etenkin motivaation ja toimintaan motivoitumisen osalta. Pääministerin hallituksen ohjelmassa (Valtioneuvoston julkaisuja 2019) strategisten kokonaisuuksien ”Elinvoimainen Suomi” -osuudessa yhtenä tavoitteena on: ”Suomen menestystä rakennetaan alueiden ja kaupunkien vahvuuksien ja erityispiirteiden ympärille eri toimijoiden yhteistyöllä”. Yhdeksi keinoksi tämän tavoitteen saavuttamiseksi on kirjattu: ”Edistää uuden teknologian hyödyntämistä tehokkaasti joustavan elämisen, työskentelyn ja yrittämisen mahdollistamiseksi paikasta riippumatta”. Tutkimuksemme tulosten pohjalta voidaan pohtia, miten teknologiaa voitaisiin hyödyntää toimintaterapiassa ja vanhus-

työssä nykyistä laajemmin perinteisten toimintatapojen ja työkalujen rinnalla, sekä millaisia mahdollisuuksia jättikosketusnäyttö Yetitablet ja erilaiset interaktiiviset sovellukset tarjoavat erityisesti iäkkäille toimintaterapian ja vanhustyön asiakkaille.

2.1 Työelämäkumppanit

Opinnäytetyön aineistonkeruu aloitettiin osana Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoittaman HIPPA-hankkeen Yetitablet-käyttäjäkokeilua. Aineistonkeruuta jatkettiin vielä hankkeen päätyttyä. ”6Aika: HIPPA - Hyvinvointia ja parempaa palveluasumista digitalisaation avulla” -hanke haki opiskelijoita mukaan toteuttamaan Yetitablet käyttäjäkokeilua Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksessa loppuvuodesta 2019. Käyttäjäkokeilusta kiinnostuneet opiskelijat haastateltiin ryhmämuotoisesti etäyhteydellä ja haastattelun jälkeen meidät valittiin mukaan toteuttamaan käyttäjäkokeilua.

HIPPA-hanke tarjosi siis opiskelijoille valmiin kattauksen käyttäjäkokeilulle ja mahdollisuuden käyttää kerättyä aineistoa opinnäytetyön pohjana. Opiskelijoita haastateltiin ryhmämuotoisesti etäyhteydellä ja meidät valittiin hakijoiden joukosta toteuttamaan käyttäjäkokeilua, jonka pohjalta idea opinnäytetyöstämme syntyi. Yhteistyökumppanit olivat siis ennalta määritellyt HIPPA-hankkeen toimesta. Seuraavissa kappaleissa esittelemme opinnäytetyömme yhteistyökumppanit Kuori Oy:n sekä Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksen.

2.1.1 Kuori Oy

Kuori Oy on suomalainen teknologia-alan yritys, joka suunnittelee ja valmistaa suurikokoisia kosketusnäyttöjä. Yrityksen Yetitablet on suunniteltu käyttäjille, joilla ei välttämättä ole motorisia, visuaalisia tai kognitiivisia taitoja käyttää valtavirralla suunniteltuja laitteita, kuten tavallisia taulutietokoneita. Yritys pyrkii Yetitabletin avulla lisäämään ihmisten terveyttä ja hyvinvointia tarjoamalla mahdollisuuden ylläpitää ja kehittää fyysistä- ja kognitiivista toimintakykyä Yetitabletin avulla. Yrityksen mukaan Yetitablet on käytössä Suomessa mm. Validialla ja Rinnekoti-Säätiöllä sekä EU:ssa ja Yhdysvalloissa. Yritys kertoo, että laitteen suuri näyttö helpottaa senioreiden ja erityisryhmien kognitiivisten taitojen harjoittamista poistamalla näköön ja hahmottamiseen liittyviä haasteita. Sen avulla voidaan kannustaa ihmisiä liikkumaan ja toteuttaa fyysistä kuntoutusta, sillä suurikokoinen näyttö aktivoi käyttäjää liikkumaan ja kurkottamaan. Harjoitusmahdollisuuksien lisäksi laitteella voidaan toteuttaa erilaisia ryhmä- ja vapaa-ajantoimintoja, kuten pelata pelejä, katsella elokuvia ja pitää yhteyttä tärkeisiin ihmisiin.

Kuori Oy on kehittänyt Yetitabletiin useita erilaisia sovelluksia, jotka ovat yrityksen mukaan kehitetty yhteistyössä opettajien, oppilaiden, terveydenhuoltoalan ammattilaisten ja yrityksen asiakkaiden kanssa. Sovellukset on yrityksen mukaan suunniteltu mm. kehittämään käden koordinaatiota, muistia, sosiaalisia-, kognitiivisia- ja yhteistyötaitoja, sekä motoristen- ja hienomotoristen taitojen kuntoutusta ajatellen.

2.1.2 Helsingin kaupunki, Myllypuron seniorikeskus

Helsinki on kehittynyt viimevuosien aikana päättäjien yhteistyökyyvyn sekä kaupungin kunniahimoisen kasvutavoitteen ansiosta. Helsingin kaupunki on luvannut pyrkiä yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin kaikissa toimissaan, sekä luvannut panostaa muistiystävälliseen kaupunkiin. Helsingin kaupunki toivoo suomalaisten sekä helsinkiläisen voivan ikääntyä arvokkaasti hyvistä elinvuosista nauttien. (Helsingin kaupunginhallitus 2021.)

Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksessa on tarjolla erityyppisiä palveluja muun muassa lyhyt- ja pitkäaikaishoivan osastoja, palvelukeskustoimintaa, päivätoimintayksikkö Sireeni sekä omaishoidon toimintakeskus. Tämän lisäksi seniorikeskuksesta löytyy myös oma kuntosali. (Helsingin kaupunki, Myllypuron seniorikeskus 2020.) Käyttäjäkokeilu toteutetaan Myllypuron seniorikeskuksen ympärivuorokautisen pitkäaikaishoivan osastolla 3, jossa on 34 asukaspaikkaa. Osasto 3 tarjoaa asukkailleen kodinomaisen ympäristön elää omannäköistä elämää ympärivuorokautisen hoivan turvin. (Helsingin kaupunki, Osastot 2020.)

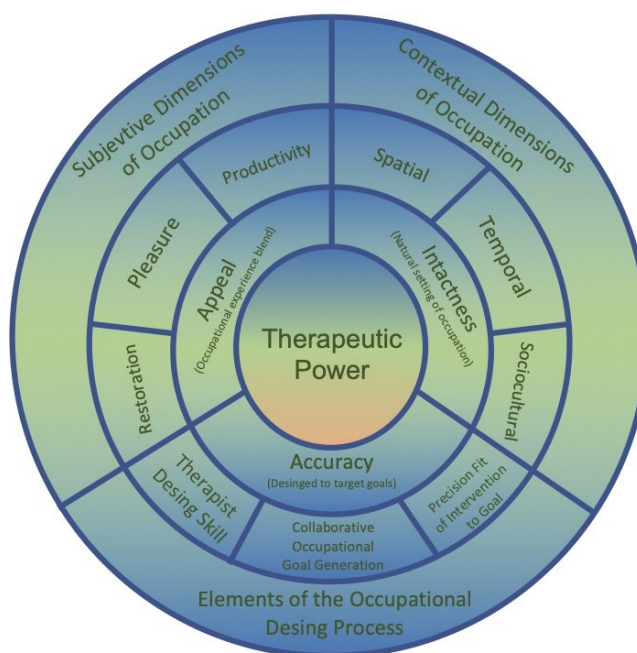
Ryhmätoiminnalle oli varattu rauhalliset ja esteettömät tilat, jotta käyttäjäkokeilun ympäristö olisi osallistujille mukava ja tila itsessään mahdollisimman virikkeeton, jotta ulkopuoliset ympäristön vaikutukset eivät korostuisi liikaa. Käyttäjäkokeiluun osallistui neljä asukasta, jotka sitoutuvat ryhmätoimintaan koko käyttäjäkokeilun ajaksi. Osallistujilla oli kuitenkin oikeus keskeyttää käyttäjäkokeiluun osallistuminen missä tahansa käyttäjäkokeilun vaiheessa. Käyttäjäkokeilun ryhmätoimintaa jättikosketusnäytön äärellä ohjasi pääsääntöisesti Myllypuron seniorikeskuksen toimintaterapeutti.

3 Tietoperusta ja menetelmälliset valinnat

Seuraavissa kappaleissa kerromme tarkemmin toimintaterapiasta ja vanhustyöstä. Avaamme opinnäytetyömme kannalta keskeisiä toimintaterapian ja vanhustyön näkökulmia, teoreettisia viitekehyksiä ja käsitteitä.

3.1 Toimintaterapia ja toiminta

American Occupational Therapy Association määrittelee toimintaterapiaksi yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen jokapäiväisten toimintojen terapeutin käytön. Toimintaterapiassa toiminnalla tarkoitetaan ihmisten jokapäiväisiä toimintoja, joita he tekevät yksin ja yhdessä toisten kanssa käyttääkseen aikaansa ja saadakseen elämälleen merkitystä. Toimintaan sisältyy ihmisen tarve ja halu toimia sekä se, mitä häneltä odotetaan. Toiminta on keskeistä yksilön, ryhmän tai yhteisön terveydelle, identiteetille ja pystyvyyden tunteelle, ja sillä on erityistä merkitystä ja arvoa ihmisille (AOTA 2020: 1-7). Edellä kuvattu määritelmä toiminnasta on yksi monesta määritelmästä. Toiminnan yksiselitteinen määrittely on erittäin hankalaa, jos ei jopa mahdotonta. (Hautala & Hämäläinen & Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2016: 20-22).

$$\text{Appeal} + \text{Intactness} + \text{Accuracy} = \text{Therapeutic Power}$$

Kuva 1. Toiminnan terapeutin voiman malli (mukaillen Pierce 2000).

Toimintaterapia pitää sisällään toiminnan terapeutin käytön ja Hautalan ym. mukaan sen käyttö on toimintaterapeutin keskeistä osaamisaluetta. Doris Pierce (2000) kuvaa Toiminnan terapeutin voiman mallissaan toiminnan terapeutin voiman syntyvän toiminnan vetoavuuden (appeal), ainutlaatuisuuden (intactness) ja täsmällisyyden (accuracy) summana. Kokemus toiminnan vetoavuudesta on yksilöllinen, ja sama toiminta vetoaa ihmisiin eri tavoin. Toiminnan vetoavuus kuvaa sitä, kuinka puoleensavetävänä

yksilö kokee toiminnan. Se muodostuu yksilön subjektiivisesta kokemuksesta toiminnan tuottamasta vahvistavuudesta (restoration), mielihyvästä (pleasure) ja tuottavuudesta (productivity) ja ne voivat olla läsnä samassa toiminnassa yhtä aikaa. Vahvistavana koettu toiminta antaa energiaa ja auttaa näin jaksamaan arjessa. Toiminnasta saatava mielihyvä koukuttaa ja saa sitoutumaan siihen, mielihyvää tuottavassa toiminnassa keskeistä on sen prosessisuuntautuneisuus ja toiminnasta nauttiminen. Tuottavuudella tarkoitetaan kokemusta toiminnan hyödyllisyydestä itselle tai muille. Piercen (2000) mukaan tarve tuottavuuteen on sisäsyntyistä ja tuottavuus ei rajoitu ainoastaan työn tekemiseen. Mikä tahansa tavoitesuuntautunut toiminta, kuten pelaaminen tai innostavana koettu projekti, voidaan kokea tuottavana toimintana.

Fyysinen- (spatial), ajallinen- (temporal) ja sosiokulttuurinen (sociocultural) ympäristö yhdessä muodostavat kontekstin toiminnalle, mikä tekee siitä ainutlaatuisen. Kokemus toiminnan ainutlaatuisuudesta on aina tilannekohtainen ja yksilöllinen. Fyysisen ympäristön ulottuvuus käsittää kehollisen kokemuksen tehtävästä toiminnasta ja ympäristön esineineen, jossa toiminta tapahtuu. (Pierce 2000.) Esimerkiksi lokakuinen juoksulenkki vesisateessa on fyysisenä kokemuksena jokaiselle erilainen.

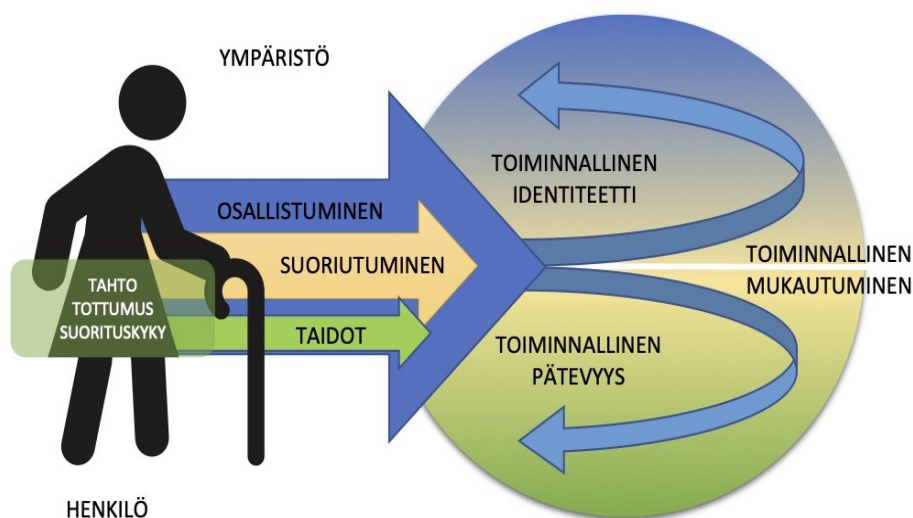
Tavallisimpana toimintaan vaikuttavana ajallisen ulottuvuuden tekijänä voidaan pitää vuorokausirytmisiä. Esimerkiksi heräämme aamulla, kun valon määrä lisääntyy, syömme lounasta, kun olemme nälkäisiä ja menemme illan pimetessä nukkumaan, kun olemme väsyneitä. Vuodenaikojen vaihtelut houkuttelevat eri tavoin toimintaan, kuten kesällä uimarannalle ja talvella hiihtämään. Pierce (2000) kuvailee myös elämänkaaren olevan osa ajallista ulottuvuutta. Kasvaessamme kehomme muuttuu ja persoonallisuutemme kypsyy, jonka myötä myös toimintamallimme muuttuvat.

Sosiokulttuurinen ulottuvuus sisältää sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön vaikutuksen kokemukseen toiminnasta. Toiminnan vuorovaikutuksellisuutta voidaan pitää yhtenä perustavanlaatuisena sosiokulttuurisena ulottuvuutena. Jotkin toiminnat, kuten joukkueurheilu, edellyttävät muiden ihmisten läsnäoloa. Toisaalta toiminta voi olla jaettua tai tapahtua rinnakkaisesti, esimerkiksi elokuvaa katseltaessa.

Täsmällisyys kuvaa sitä, kuinka hyvin toimintaterapeutti on yhteistyössä asiakkaan kanssa onnistunut valitsemaan toimintoja, jotka vastaavat asiakkaan tavoitteita. Täsmällisyyden elementtejä ovat toimintaterapeutin suunnittelutaidot (therapist design skill), tavoitteiden asettelu (collaborative occupational goal generation) ja toiminnan soveltuvuus (precision fit of intervention to goal). (Pierce 2000.)

3.1.1 Inhimillisen toiminnan malli

Model of Human Occupation (MOHO), Inhimillisen toiminnan malli on Gary Kielhofnerin ja hänen kollegoidensa kehittämä asiakaslähtöinen malli, jossa henkilö nähdään jakamattomana kokonaisuutena. Mallin tarkoituksena on selittää yksilön mukautumista ja osallistumista elämän toimintojen avulla. Sen mukaan ihminen toimii dynaamisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, eli ihminen toimii ympäristönsä odotusten ja sen tarjoamien mahdollisuuksien ja esteiden vaatimusten mukaisesti siihen mukautuen. Ympäristö mahdollistaa tai estää yksilön mielekkääksi kokemaa ja tarkoituksenmukaista toimintaa. (Taylor & Kielhofner 2017: 4–5.)

Kuva 2. Inhimillisen toiminnan mallin (Taylor 2017: 119 mukailleen) käsitteet ja niiden välinen dynamiikka

Valitsimme Inhimillisen toiminnan mallin toimintaterapian teoreettiseksi viitekehykseksi sen holistisen ihmiskäsityksen sekä ihmisen ja tämän ympäristön välisen vuorovaikutussuhdenäkemyksen vuoksi. Seuraavissa alaluvuissa avaamme mallin pääkäsitteitä tekeminen, ympäristö ja ihminen sekä käsittelemme tarkemmin tahto-käsitettä ja tahdon jatkumoa.

3.1.2 Tekeminen

Tekeminen (doing) käsittää kolme tasoa, joita ovat toiminnallinen osallistuminen (occupational participation), toiminnallinen suoriutuminen ja toiminnallisuus (occupational

performance) sekä toiminnalliset taidot (skills). Toiminnallisella osallistumisella tarkoitetaan itsestä huolehtimista, työntekoa ja vapaa-ajan viettämistä erilaisten sosiokulttuuristen ympäristöjen mukaisesti, joihin sisältyy erilaisia tehtäviä, jotka tehdään omien valintojen ja ympäristön odotusten perusteella. Toiminnallinen suoriutuminen tarkoittaa itsestä huolehtimisen, työnteen ja vapaa-ajan vieton toiminnan muotojen tekemistä, esimerkiksi hampaiden pesua, sähköpostin kirjoittamista ja jalkapallon pelaamista. Suorituskyvyllä, tahdolla ja ympäristöllä on yksilön toiminnalliseen suoriutumiseen ja toiminnallisuuteen suuri vaikutus. Tehtävien suorituksessa tarvittavia, havaittavia ja päämääräsuuntautuneita tekoja kutsutaan taidoiksi. Taidot ovat niitä konkreettisia asioita, joita tehtävien aikana tarvitaan, esimerkiksi hammasharjan kurkottaminen hyllyltä. (Hautala ym. 2016: 243–244.) Tutkimuksessamme ryhmätoimintaan osallistuminen nähdään toiminnallisena osallistumisena, pelien pelaaminen Yetitabletilla toiminnallisena suoriutumisenä ja toiminnallisuutena ja ruutua kohti kurottaminen ja sen koskettaminen sormella toiminnallisina taitoina.

3.1.3 Ympäristö

Mallissa ympäristö sisältää fyysisen-, sosiaalisen- ja kulttuurisen ympäristön sekä taloudelliset ja poliittiset olosuhteet. Fyysinen ympäristö käsittää tilat, joissa toiminta tapahtuu ja esineet, joita toiminnassa käytetään. Sosiaalinen ympäristö pitää sisällään erilaiset sosiaaliset ryhmät, kuten perheen, ystävät ja työkaverit. Kulttuuri määritellään ryhmien tai yhteisöjen uskomuksiksi, käsityksiksi, arvoiksi ja normeiksi, jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle. Taloudelliset ja poliittiset olosuhteet ohjaavat ihmisten mahdollisuutta työskennellä, viettää vapaa-aikaa ja tehdä vapaita valintoja. (Taylor & Kielhofner 2017: 93–96.) MOHO:n näkökulmasta voidaan ajatella, että esimerkiksi käyttäjäkokeilussa tapahtuvassa ryhmätoiminnassa jättikosketusnäyttö Yetitablet on osa fyysistä ympäristöä. Se on esine, jota osallistujat käyttävät toiminnan aikana pelatessaan sillä erilaisia pelejä. Ympäristötekijänä Yetitablet siis mahdollistaa tai estää osallistujien mielekästä ja tarkoituksenmukaista toimintaa.

3.1.4 Ihminen

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan ihminen (person) käsittää kolme keskenään vuorovaikutteista elementtiä, joita ovat suorituskyky (performance capacity), tottumus (habitation) ja tahto (volition). Suorituskykynsä avulla ihmisellä on mahdollisuus toimintaan. Suorituskyky muodostuu objektiivisista tekijöistä, jotka ovat ulkoapäin havaittavia fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia sekä henkilön subjektiivisesta kokemuksesta

omasta suorituskyvystään. Tottumus käsittää ihmisen säännölliset tavat ja roolit, jotka tuovat elämään säännöllisyyttä ja järjestelmällisyyttä. (Taylor & Kielhofner 2017 :16–19). Säännöllisiä tapoja voivat olla esimerkiksi hampaiden pesu iltaisin ennen nukkumaanmenoa, saunominen lauantai-iltaisin ja kahvin juominen aamuisin. Ihminen voi omaksua elämänsä aikana useita erilaisia rooleja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi ystävä, isovanhempi ja ryhmän jäsen. Roolit jäsentävät käyttäytymistämme määrittelemällä tapaamme toimia ja vaikuttamalla siihen, kuinka käytämme aikaamme (Taylor & Kielhofner 2017 :17).

Tahdolla viitataan toimintaan motivoitumiseen. Ihmisen sisäsyntyinen tarve toimia, käsitys omasta kehosta, ja mitä se mahdollistaa, sekä henkilökohtainen pystyvyyden tunne yhdessä muodostavat ihmisen motiivin toimia (Taylor & Kielhofner 2017: 12.). Käsite tahto voidaan rinnastaa motivaatioon (de las Heras & Geist & Kielhofner & Li, 2016: 13) ja sillä tarkoitetaan henkilön toiminnallisten kokemusten, tulkinnan, ennakkoinnin ja valinnan prosessia. Tahdon osa-alueita ovat henkilökohtainen vaikuttaminen (personal causation), arvot (values) ja mielenkiinnon kohteet (interest). (Taylor & Kielhofner 2017:12.)

Henkilökohtainen vaikuttaminen pitää sisällään älykkyydestään, fyysisistä- ja sosiaalisista taidoistaan muodostuvan käsityksen omista kyvyistä (sense of personal capacity) sekä tunteen toimintansa tehokkuudesta (self-efficacy). (Taylor & Kielhofner 2017: 42.) Ihmiset omaksuvat elämänsä aikana uskomuksia oikeasta ja väärästä sekä siitä, mikä on tärkeää. (Taylor & Kielhofner 2017: 46–48.)

Arvot ovat asioita, joita ihminen pitää tärkeänä ja jotka ovat hänelle merkityksellisiä. Arvot nousevat kulttuurista ja niiden vaikutus ihmisen elämään on merkittävä, sillä ihminen pyrkii toimimaan omien arvojensa mukaisesti. Omien arvojen mukaisen toiminnan kautta ihmiselle syntyy kokemus tarkoituksesta ja yhteenkuuluvuudesta. (Taylor & Kielhofner 46–48.)

Mielenkiinnon kohteet ovat asioita, joiden tekemisestä ihminen nauttii (enjoyment) ja joihin hän on mieltynyt (interest pattern). Nautinnollisena koettua toimintaa ovat esimerkiksi fyysinen toiminta, erityisten materiaalien käsittely, älylliset haasteet, kokemukset taiteellisesta estetiikasta, sopivat haasteet, haluttuun lopputulokseen pääseminen ja yhteinen toiminta muiden ihmisten kanssa. Mieltymykset ovat yksilöllisiä ja ne voivat liittyä esimerkiksi urheiluun tai taiteeseen. (Taylor & Kielhofner 2017 46–48.)

Tahto-käsite auttaa ymmärtämään, miten ihminen kokee oman suorituskäytönsä ja tehokkuutensa, mitä hän pitää tärkeänä ja millaisesta toiminnasta hän nauttii (de las Heras & Geist & Kielhofner & Li, 2016: 13--14). Toimintaan saattaa liittyä myös muita motivoivia tekijöitä, kuten esimerkiksi työnteosta maksettava palkka, mutta pohjimmiltaan ihmisen toiminnan kautta ilmenee hänen halunsa toimia ja tämä halu on toimintaa ohjaava motiivi (Taylor & Kielhofner 2017:12). Kun ihminen kokee pystyvänsä osallistumaan toimintaan, kokee sen itselleen merkitykselliseksi ja mielekkääksi, hänen tahdonsa vahvistuu, mikä lisää toimintaan motivoitumista. Vastavuoroisesti, jos hän kokee, että esimerkiksi jonkin pelin pelaaminen on liian haastavaa, eikä pidä sitä mielenkiintoisena ja tärkeänä, hän ei motivoidu toimintaan.

Tahto kehittyy ihmisen kokemusten myötä. Taylorin & Kielhofnerin (2017) mukaan tahdon jatkumo on pitkän kehitystyön tulos, joka kuvaa tahdon kehitystä kolmetasoisien järjestelmien avulla. Tahdon jatkumoon tasot ovat tutkiminen (exploration), pätevyys (competency) ja viimeisenä saavutus (achievement). Tutkimisen tasolla kuvataan motivaation perustasoa, jossa ihminen ei ole erityisen sitoutunut toimintaansa ja on epävarma omista kyvyistään. Pätevyyden tasolla ihminen oppii ja kokeilee uusia asioita. Saavutuksen tasolla ihminen kokee saavuttaneensa pystyvyyden ja uskoo omiin kykyihinsä. Pystyvyyden tunteen avulla ihminen muodostaa uusia toimintatapoja ja voi osallistua uudenlaiseen toimintaan, esimerkiksi aloittaa uuden työn tai harrastuksen. (Taylor & Kielhofner 2017: 209-211).

3.2 Vanhustyö

Vanhustyön lähtökohtia ovat ikääntyneen ihmisen kokonaisvaltaisen psykofyysis-sosiaalisen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin sekä elämänlaadun ylläpitäminen. Vanhuspalvelut rakentuvat erilaisten lakien, suositusten ja toimintamallien pohjalta. Näitä ovat muun muassa: Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012). Laki omaishoidon tuesta (937/2005), sosiaalihuoltolaki (1301/2014) sekä sosiaali- ja terveysministeriön (2020) Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Vanhustyön ammattilaisen osaamisen alueisiin kuuluu laaja-alainen gerontologinen tieto, sekä palvelujärjestelmän tuntemus iäkkäiden henkilöiden terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin näkökulmista. Vanhuspalveluiden keskeisiä lähtökohtia ovat gerontologinen sosiaalityö, gerontologinen sosiaalipalvelutyö (geronomi), hoito-, ja hoivatyö, geriatria, psykogeriat-ria, sekä fysio-, ja toimintaterapia. (Koskinen & Seppänen 2013.) Vanhustyön kenttä on siis laaja ja perustuu pitkälti moniammatilliseen yhteistyöhön.

Valitsimme opinnäytetyömme toiseksi viitekehikseksi emeritusprofessori Jyrki Jyrkämän toimijuuden teorian. Toimijuuden käsitettä lähestytään eri tieteen aloilta eri tavoin, jonka takia sitä on hankala yksiselitteisesti määritellä. Yleisesti toimijuudesta puhuttaessa tarkoitetaan yksilön kykyä vaikuttaa omaan toimintaansa. Toimijalähtöinen lähestymistapa korostaa siis yksilön omia kokemuksia. (Tieteen termipankki 2015.) Toimijuutta tarkasteltaessa yksilön omien kokemusten kautta on huomioitava tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden muistisairaudet, sillä etenevät muistisairaudet vaikuttavat ikääntyneen ihmisen toimijuuteen ja sen toteutumiseen merkittävästi.

Opinnäytetyössämme käytämme määritelmän muistisairas sijasta käsitettä muistikuntoutuja. Muistikuntoutuja ei tarkoita etenevästä muistisairaudesta parantumista vaan se viittaa voimavaroalähtöiseen ja yksilökeskeiseen suhtautumiseen, jossa sairaus hyväksytään ja yksilön osallisuutta korostetaan (Riihelä).

Muistikuntoutujan toimijuutta tarkasteltaessa on huomioitava yksilön kykyjen ja taitojen tilannesidonnaisuus, sillä erilaisilla tilanteilla ja muilla vaikuttavilla tekijöillä saattaa olla suuri merkitys lopputuloksen kannalta (Virkola 2014: 31). Etenevä muistisairaus vaikuttaa myös muistikuntoutujan kykyyn olla osana ryhmää ja kykyyn tehdä päätöksiä. Muistisairauden edetessä ihmisen kyky ilmaista tarpeitaan ja halujaan on rajallinen, jolloin ammattilaisen tuki ja ohjaus toimijuuden toteutumisessa on ensiarvoisen tärkeää. Muistikuntoutuja siis tarvitsee vaihtoehtoja, joista valita, jotta hänen toimijuuttaan voidaan tukea. (Bosco ym. 2019: 630–633; Virkola 2014: 42.)

Muistikuntoutujilla asia- ja henkilömuisti eivät toimi kuten ennen, jonka takia muistikuntoutujilla voi olla haasteita vastavuoroisessa keskustelussa sekä osallistumisessa yhteiseen ryhmätoimintaan. Tunteet ja niiden kirjo kuitenkin säilyvät muistisairauden edetessä (Vainikainen 2016: 86). Muistikuntoutujan osallistuminen ryhmätoimintaan riippuu pitkälti ammattilaisen kyvystä huomioida muistikuntoutujan yksilölliset tarpeet ryhmätilanteessa. Ympäröivien ja avustavien ihmisten toiminta vaikuttaa siis suoraan muistikuntoutujan toimijuuden toteutumiseen; identiteettiin ja olemassaolon tunteeseen (Semi ym. 2016: 33).

3.2.1 Toimijuus

Emeritusprofessori professori Jyrki Jyrkämän (2013a.) mukaan ihmisen toimintakykyä voidaan tarkastella erilaisissa sosiaalisissa ja toiminnallisissa tilanteissa toimijuuden

näkökulmasta, jolloin tarkastelu on tilannesidonnaista. Tilannesidonnaisessa toimijuuden tarkastelussa ei varsinaisesti määritellä yksilön ominaisuuksia, vaan pyritään korostamaan yksilön kykyjen ja taitojen käyttämistä monipuolisesti. Toimijuuden kautta ikääntyneen ihmisen toimintaa voidaan havainnoida erilaisissa arjen tilanteissa ja näin ollen ottaa huomioon yksilölähtöisesti toimimiseen vaikuttavat tekijät, esimerkiksi vanhenemismuutokset ja niiden vaikutukset. Jyrkämän (2016) mukaan olennaista on esimerkiksi se, miten yksilö kykenee käyttämään kättään, ei se minkä tuloksen hän saa puristusvoimatestistä.

Inhimillisinä olentoina ihmiset rakentavat elämänsä elämänsä kulkuaan ja ikääntymistään toimien ja tehden valintoja historiallisen tilanteen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden luomissa mahdollisuuksissa ja rajoissa. Ikääntyvätkään ihmiset eivät toimi reaktiivisesti yhteiskunnallisten tekijöiden ja rakenteiden ohjaamina, vaan tekevät valintojaan ja ratkaisujaan tunnistuen ja pohtien kulloisessakin tilanteessa itselleen mahdollisia vaihtoehtoja. Ihminen pohtii, reflektoi elämäänsä ja tilannettaan – mennyttä, nykyisyyttä ja tulevaa – arvioi ja harkitsee mahdollisuuksiaan, vaihtoehtojaan, valintojaan ja niiden seurauksia. Jyrkämä, 2016: 422.

Toimijuutta ja sen kokonaisuutta tulee tarkastella viite- ja tulkintakehyksenä, jolloin se mahdollistaa laaja-alaisen tavan lähestyä ikääntyneen ihmisen arkisia tilanteita, vanhustyön kenttää yleisesti ja jopa teknologiaa (Jyrkämä 2013: 101–102). Toimijuus ei siis ole vain teoria, se on tapa ajatella ja nähdä ikääntynyt ihminen yksilöllisenä toimijana, jonka toimintaan vaikuttaa yksilön itsensä, nykyisen ja menneen elämän lisäksi myös ympäristötekijät.

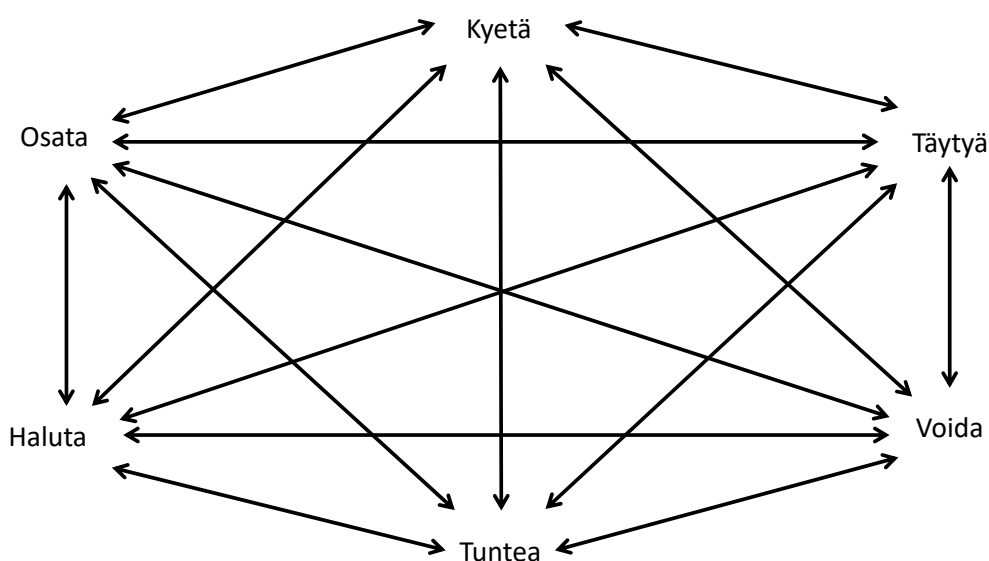
Toimijuutta voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta: elämänsä kulkuaan näkökulmasta yksilön toimijuuteen ja erilaisiin valintoihin voivat vaikuttavat yksilön henkilöhistoria sekä nykyiset ja menneet sosiaaliset suhteet, jotka ovat mahdollisesti olleet yksilön arjessa mukana. Rakenteellisesta näkökulmasta yksilön toimijuuteen vaikuttavat erilaiset toimintakykyyn liittyvät tekijät kuten fyysinen ja kognitiivinen toimintakyky tai ympäristön rajoitteet. Toimijuuden modaliteettien avulla voidaan tarkastella yksilön toimijuutta konkreettisissa tilanteissa ja toiminnoissa. (Virkola 2014: 44–45.)

Toimijuuden teoria avaa mielenkiintoisen tulokulman opinnäytetyölle, sillä osallistujat pääsevät itse kertomaan haluavatko he ylipäättään ottaa käyttöön uuden teknologisen laitteen. Ovatko mahdollisesti jotkin Kuorin sovelluksista liian vaikeita käsittää, jolloin laite vaikuttaisi negatiivisesti yksilön toimijuuteen. Vastaavasti voimme pohtia, löytyykö Kuorin sovelluksista toimijuutta edesauttavia, toimintaan motivoivia sovelluksia, jolloin

toiminta Yetitabletin äärellä voisi jossain määrin olla jopa itseohjautuvaa sekä pystyvyyden tunnetta lisäävää.

3.2.2 Toimijuuden modaliteetit

Toimijuuden modaliteetit liittyvät hyvin vahvasti myös elämänkulun ja rakenteellisuuden näkökulmiin, vaikka toimijuuden modaaliset ulottuvuudet ovatkin asetettu kolmanneksi näkökulmaksi toimijuudelle. Toimijuuden modaliteetit mahdollistavat toimijuuden tarkastelun yksilö- ja tilannesidonnaisesti ottaen huomioon elämänkulkuun ja rakenteellisuuteen vaikuttavat tekijät. (Jyrkämä 2016: 423.) Yhdeksi tarkastelukulmaksi valikoitui toimijuuden modaaliset ulottuvuudet, sillä halusimme saada tietoa konkreettisista tilanteista ja toiminnoista yksilön omasta näkökulmasta. Toimijuuden viitekehys auttaa meitä ymmärtämään ikääntyneen ihmisen toimintaa kokonaisvaltaisesti huomioiden yksilön elämän eri osa-alueita monipuolisesti.

Kuva 3. Mallinnettu Jyrki Jyrkämän (2013) kuvasta: Toimijuuden modaaliset ulottuvuudet.

Jyrkämä (2013b.) toimijuuden teoriassaan korostaa toimijuuden modaalisia ulottuvuuksia, joihin kuuluu; osaaminen, yksilön taidot ja tiedot. Yksilöllä voi olla paljonkin taitoja jonkin asian suorittamiseen, mutta ei välttämättä kykyä enää toteuttaa sitä, jonka takia osaaminen ja kykeneminen täytyy erottaa toisistaan. *Kykeneminen* tulkitaan fyysisenä ja psyykkisenä toimintakykynä, joka ei siis ota huomioon yksilön taitoja. Kykeneminen viittaa fyysiseen toimintakykyyn esimerkiksi erilaisten vanhenemismuutosten tuomiin rajoitteisiin. *Täytyminen* nähdään tilannesidonnaisesti eri tilanteissa ilmenevinä pakkoina. Esimerkiksi yksilön on pakko käyttää apuvälinettä voidakseen nostaa lattialta pu-

donneen esineen. *Voiminen* liittyy erilaisiin mahdollisuuksiin ja valintoihin. Yksilö kykenee valikoimaan erilaisten vaihtoehtojen joukosta, miten hän tilanteessa toimii. *Tunteminen* viittaa erilaisten tilanteiden aiheuttamiin tunteisiin. Joskus tunteet voivat olla hyvinkin erilaisia samankaltaisessa tilanteessa. Asiat saattavat tuntua tilannesidonnaisesti oikein hyviltä tai vastaavasti vastenmielisiltä. *Haluamisella* viitataan puolestaan vahvasti yksilön motivaatioon sekä henkilökohtaisiin tavoitteisiin.

Toimijuuden modaaliset ulottuvuudet voivat ilmentyä tilannesidonnaisesti eri tavoin ja näin ollen yksilön toimijuus rakentuu toimijuuden modaliteettien keskinäisen vuorovaikutuksen tuotoksena. Toimijuus on siis dynaaminen, kokonaisvaltainen prosessi. (Virkola 2014: 50–51.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Olimme mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa HIPPA-hankkeen Yetitablet käyttäjäkokeilua 9.2.2021–31.3.2021 autenttisessa käyttöympäristössä Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksessa. Käyttäjäkokeiluun osallistuivat Yetitabletin loppukäyttäjät; neljä asukasta, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, sekä hoitajia. Käyttäjäkokeilussa tutkittiin jättikosketusnäyttö Yetitabletin ja sen sovelluksien soveltuvuutta ikääntyneille. Tarkoituksena oli tuottaa Kuori Oy:lle tietoa laitteesta ja sen sovelluksista niiden kehittämiseksi. Käyttäjäkokeilun aineisto kerättiin haastattelemalla henkilökuntaa ja havainnoimalla asukkaita VQ-FI:n avulla. Lisäksi asukkaat osallistuivat vuorollaan teema-haastatteluun ryhmäkertojen yhteydessä. Keräsimme ja analysoimme käyttäjäkokeilun tutkimusaineiston, josta koostimme loppuraportin hankkeelle ja Kuori Oy:lle. Käyttäjäkokeilun loppuraportti julkaistiin käyttäjäkokeilun ja hankkeen päättyessä 31.3.2021. HIPPA-hankkeen ja käyttäjäkokeilun päätyttyä jatkoimme keräämällä aineistoa ikääntyneiden toiminnasta samoilla menetelmillä, jotta saimme kerättyä riittävän suuren ja laadukkaan tutkimusaineiston opinnäytetyötämme varten. Ammattilaisia ei haastateltu opinnäytetyötämme varten. Seuraavissa kappaleissa tulemme kuvaamaan tarkemmin opinnäytetyöprosessimme kokonaisuutta.

4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Opinnäytetyömme on tutkielmatyyppinen. Opinnäytetyömme tuottaa tietoa teknologisen ratkaisun käytöstä vanhustyön ja toimintaterapian kentällä. Opinnäytetyössämme hyödynnämme toimintaterapeuttiseen sekä gerontologiseen tietoon pohjautuvaa teoreettista viitekehystä ja lähestymistapoja. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen, sillä

emme halunneet asettaa hypoteesia. Kvalitatiivisen tulokulman avulla yritämme myös välttää ennakko-oletusten tekemistä suhteessa ikääntyneiden jättikosketusnäytön käyttöön. Opinnäytetyömme voi mahdollisesti hyödyttää yhteistyöyritystämme Kuori Oy:tä kehittämisen tarpeissaan sekä ennen kaikkea avata uutta näkökulmaa teknologia avusteisesta toiminnasta toimintaterapian sekä vanhustyön kentällä.

Opinnäytetyössämme tutkimuskysymyksiä on kaksi, sillä halusimme lähestyä aihetta kahden eri tutkinnon viitekehyksestä. Tutkimuskysymyksiimme etsimme vastausta, jotta pääsemme pohtimaan vanhustyön kentän uudistamista sekä teknologisen ratkaisun käyttöä toimintaterapeutin työkaluna ikääntyneiden parissa työskennellessä.

4.2 Yetitablet-ryhmä

Opinnäytetyössämme tutkimuksen kohteena olivat Myllypuron seniorikeskuksen osasto 3:n ryhmäkodissa asuvat ikääntyneet, jotka olivat halukkaita osallistumaan ryhmätoimintaan. Alkuperäisen suunnitelman mukaan osallistujia piti olla neljä, jonka lisäksi toimintaan olisi osallistunut toimintaa ohjaava toimintaterapeutti, opinnäytetyöntekijät, sekä hoitaja, mutta covid-19 pandemian myötävaikutuksesta tilassa sai olla samaan aikaan yhdessä ainoastaan kuusi henkilöä: kolme osallistujaa, opinnäytetyöntekijät (kaksi henkilöä), sekä toimintaa ohjannut toimintaterapeutti. Tästä johtuen jokaiselle ohjauskerralle osallistui vuorovaihdoin kolme asukasta. Yhteensä käyttäjäkokeiluun osallistui neljä asukasta; kasi miestä ja kaksi naista. Osallistujien ikähaarukka oli arviolta 75–100 vuotta.

Käyttäjäkokeilun toteutuksessa otimme huomioon osallistujien fyysisen sekä kognitiivisen toimintakyvyn, joka korreloi suoraan tutkimustuloksiin. Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat muistikuntoutujia, jonka lisäksi kahdella osallistujista esiintyi afasiaa; puheentoton ja ymmärtämisen vaikeaa häiriötä. Osallistujilla oli myös fyysisen toimintakyvyn rajoitteita. Kaikki osallistujat liikkuivat pyörätuolin avulla, jonka lisäksi osallistujilla oli haasteita käsien ja jalkojen liikeradoissa.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan ryhmätoimintaa käyttäjäkokeilun aikana piti järjestää aluksi kaksi kertaa viikossa ja ohjauskertojen vakiinnuttua kerran viikossa toukokuun 2021 loppuun saakka, jolloin ohjauskertoja olisi ollut noin 20. Aineiston keruun aikana saavutimme kuitenkin saturaatiopisteen 12. ohjauskerran jälkeen. Tällöin huomasimme, että tulokset alkoivat muistuttaa hyvin paljon toisiaan ja päätimme lopettaa

käyttäjäkokeilun aikaisemmin. Ennen lopettamispäätöstä konsultoimme opinnäytetyötämme ohjaavia opettajia, jotka puolsivat päätöstämme. Käyttäjäkokeilumme oli kuitenkin tästä huolimatta pitkäkestoinen ja aineistoa kerättiin runsaasti, joka edesauttoi mahdollisimman luotettavien tutkimustulosten saavuttamisen. 12 ohjauskertaa mahdollisti VQ-arviointimenetelmän, sekä haastatteluiden toistamisen useampaan kertaan jokaisen osallistujan kohdalla, jolloin tutkimustuloksia voidaan perustella vakaammin. Tämän lisäksi näimme, että pitkäkestoinen käyttäjäkokeilu on mahdollisimman eettinen ratkaisu kaikki osapuolet huomioiden.

Laadullista tutkimusta tehdessä, otimme tutkimuksen tekijöinä huomioon analyysin kattavuuden sekä laajuuden. Halusimme, että tutkimuksestamme tulee mahdollisimman luotettava ja laadukas. Näin ollen käyttäjäkokeilun edetessä ja saturaatiopisteen saavuttuamme päädyimme 12 kerran mittaiseen käyttäjäkokeiluun. Käyttäjäkokeilun lyhennyksessä kestossa otettiin huomioon myös iäkkäiden osallistujien toimintakyvyn alentuminen, jonka johdosta toimintaan orientoituminen saattoi viedä normaalia enemmän aikaa.

Ryhmätoimintojen aikana toimimme havainnoijan, sekä ryhmänohjaajan rooleissa. Tuuli Eerola havainnoi osallistujien toimintaa VQ-arviointimenetelmän avulla ja Saara Heikkilä tarkasteli yksilön tilannesidonnaista toimijuutta, toimijuuden modaliteettien näkökulmasta osallistuen ryhmänohjaukseen, sekä haastattelemalla osallistujia teema-haastattelun keinoin. Jokaisella ryhmänohjauskerralla havainnoitavaksi valikoitui yksi tai useampi ennalta määriteltä osallistuja. Ryhmänohjauskerran päätyttyä muu ryhmä poistui tilasta, mukaan luettuna toimintaterapeutti. Havainnoitavaksi valikoituneet henkilöt, sekä opinnäytetyöntekijät jäivät samaan tilaan teemahaastattelua varten. Osallistujat haastateltiin teemahaastattelun menetelmin ja haastattelut nauhoitettiin.

Käyttäjäkokeilusta toimitettiin erillinen raportti HIPPA-hankkeelle ja yhteistyöyrittäjille. Loppuraportti, jonka teimme, muodostui keräämästämme aineistosta ja sen tulkinnasta HIPPA-hankkeen ohjeistuksen mukaisesti. Loppuraportin tarkoitus oli tuottaa yhteistyöyrittäjällemme ideoita kehittämiseen. Käyttäjäkokeilusta toimitettu erillinen raportti sisälsi henkilökunnan haastatteluista, sekä tutkimustulosten analyysin.

4.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen lähestymistapa tutkimukseen avaa mahdollisuuden ymmärtää käyttäjäkokeilua käyttäjäkokeiluun osallistuvan ihmisen näkökulmasta. Laadullista tutkimusta tehdessä on muistettava, ettei laadullisen tutkimuksen tuloksia voida yleistää tai hyödyntää irrallaan kontekstista. (Sarajärvi & Tuomi 2018a.) On siis tärkeää, että lukijalla on jonkinlainen käsitys käyttäjäkokeiluun osallistuvien ikäryhmästä, inhimillisen toiminnan mallista sekä toimijuudesta tarkastellessaan tuloksiamme. Toivottavamme käyttäjäkokeilu, ja näin ollen opinnäytetyömme aineiston keruu on toistettavissa, mutta on huomioitava, että tulokset ovat riippuvaisia osallistujista, sekä ympäristöstä, jossa aineistonkeruu toistettaisiin. On siis mahdollista, että toistettaessa tutkimuksen tulokset olisivat erilaiset, koska aineisto on yksilöihin, aikaan ja paikkaan sidonnainen. Sarajärven & Tuomen (2018b.) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole pääasiana pyrkiä tilastollisesti yleistettäviin tuloksiin. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiötä tai esimerkiksi ymmärtämään toimintaa.

Olemme perehtyneet opintojemme aikana monialaisesti kirjallisuuteen toimintaterapian sekä ikääntymisen näkökulmasta, joten meille on muodostunut ammatillinen sekä ihmisläheinen käsitys muun muassa toimintaterapeuttisesta näkökulmasta inhimillisen toiminnan mallista, sekä vanhustyön näkökulmasta iäkkäistä ihmisistä ja vanhenemismuutoksista esimerkiksi muistisairauksista, sekä toimijuudesta. Emme tavoittele opinnäytetyöllämme yhtä ainutta totuutta vaan haluamme tarkastella tuloksia uskottavasti osoittamalla lukijalle perehtyneisyyden tutkimusaineistoon ammatillisesti ja teorialähtöisesti tarkastellen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti kertoo siitä, onko tutkimus pätevä ja kuinka perusteellisesti tutkimus on tehty. Validiteetin näkökulmasta on hyvin tärkeää, että tutkija näkee todellisuuden tietyllä tavalla, eikä yhtä ainutta totuutta tavoitella, ei siis aseteta hypoteesia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 a.)

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006b.) tekstissään viittaa Krik & Millerin (1986) erittelyyn laadullisen tutkimuksen reliabiliteeteista. Reliabiliteettia voidaan arvioida kolmesta näkökulmasta. Reliabiliteetin arvioinnissa kiinnitetään huomiota vastausten tulkitsemiseen esimerkiksi siihen, miten tässä opinnäytetyössä suhtaudutaan kieleen ja totuuksiin. Ajallinen reliabiliteetti tarkoittaa tulosten pysyvyyttä sekä eri ajassa, että eri paikassa. Johdonmukaisuus tuloksissa, tarkoittaa yhtäläisyyksiä tuloksissa, jotka on kerätty eri välineiden avulla. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimusai-

neiston analyysimenetelmä esimerkiksi tulosten katekorisoiminen ja koodaaminen värein. Tutkimuksen kuvaamien tai nauhoittaminen lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. Olemme opinnäytetyössämme ottaneet edellä mainitut seikat huomioon ja huomioineet tulosten sidonnaisuuden aikaan ja paikkaan sekä olemme pyrkineet esittämään tutkimustuloksemme mahdollisimman johdonmukaisesti ja läpinäkyvästi, jotta opinnäytetyömme olisi mahdollisimman luotettava.

Opinnäytetyön aineistonkeruussa kiinnitimme huomiota kieleen ja totuuksiin, sillä tutkitavalla ryhmällä oli kognition heikkenemisestä johtuvia erityispiirteitä kuten puheen tuottamisen vaikeutta, sekä vaikeutta ymmärtää kysymyksiä tai annettuja ohjeita. Taus-toittaessa tutkimusta teoreettisen tiedon avulla huomasimme, että teorialähtöisesti inhimillisen toiminnan mallissa sekä toimijuuden teoriassa on paljon yhtäläisyyksiä. Kiinnitimme myös erityistä huomiota tulosten analysointiin ja tulkintaan.

4.4 Aineistonkeruu

Opinnäytetyömme tutkimusaineisto muodostui käyttäjäkokeilun aikana ja sen jälkeen kerätystä aineistosta, jota analysoimme ja tämän pohjalta tulkitsemme jättikosketusnäyttö Yetitabletin ja Kuorin omien sovellusten soveltavuutta ikäihmisten käyttöön.

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä ei ole varsinaisesti ennalta määrättyä tiedonkeruu tapaa tai aineiston analyysimenetelmää. On kuitenkin otettava huomioon teoreettiset viitekehykset, joiden kautta lähdemme opinnäytetyön tuloksia tarkastelemaan. Tarkastelun tulee olla systemaattista ja johdonmukaista, jotta tutkimuksen luotettavuus säilyy (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d).

4.4.1 VQ-FI

Käytimme VQ-FI arviointimenetelmää Myllypuron seniorikeskuksessa Yetitabletin parissa toteutuvan ryhmätoiminnan aikana, jossa arviointi kohdistui yhteen osallistujaan kerrallaan. Arviointimenetelmän valintaan vaikutti halumme kerätä tietoa ryhmätoimintaan osallistuvien henkilöiden toimintaan motivoitumisesta tutkitulla arviointimenetelmällä. VQ-FI on Inhimillisen toiminnan malliin perustuva arviointimenetelmä, joka on tarkoitettu henkilön toimintaan motivoitumisen arviointiin. VQ-FI on standardoimaton, strukturoitu ja kriteeriperusteinen havainnointimenetelmä, joka koostuu pisteytyslomakkeesta ja ympäristön arviointilomakkeesta. VQ-FI soveltuu ikääntyneiden arviointiin ja

on erityisen hyvä silloin, kun itsearviointi ja asioiden sanoittaminen on henkilölle haastavaa. Arvioinnin aikana havainnoidaan henkilöä tekemässä toimintaa; millaiseen toimintaan henkilö lähtee mukaan ja millaiseen ei sekä tilanteessa vaikuttavia ympäristötekijöitä. VQ-FI tuottaa yksityiskohtaista ja konkreettista tietoa havainnoitavan henkilön tahdon osa-alueista sekä tilanteessa vaikuttavista ympäristötekijöistä, jotka tukevat tai estävät tahdon ilmenemistä. Menetelmän avulla havainnollistetaan henkilön tahtoa ja kerätään tietoa siitä, mikä lisää henkilön sitoutumista toimintaan. Tietoa voidaan hyödyntää henkilön hoidon ja terapian suunnitteluun ja ohjaukseen sekä seurata terapiainterventioiden vaikutusta asiakkaan tahtoon. VQ-FI tarjoaa menetelmän henkilön tahdossa tapahtuvien muutosten dokumentointiin. (de las Heras & Geist & Kielhofner & Li, 2016: 9--11.)

Havainnointimenetelmien avulla on mahdollista saada tarkempaa käsitystä asioista, joista tutkittava ei osaa itse kertoa (Vilkkä 2018). Laadullisissa tutkimuksissa havainnointia pidetään yleisenä tiedonkeruumenetelmänä, jonka käyttö on perusteltua esimerkiksi silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai ei ollenkaan tai jos tutkittavasta ilmiöstä on haasteellista saada tietoa muilla tavoilla. Ainoana aineistonkeruumenetelmänä havainnointia voidaan pitää analyysin kannalta haasteellisena, mutta havainnoinnin yhdistäminen esimerkiksi haastattelun kanssa on usein hyvinkin hedelmällinen keino tiedonkeruuseen (Sarajärvi & Tuomi 2018).

4.4.2 Toimijuusanalyysi

Havainnoimalla muistikuntoutujia toimijuuden modaalisten ulottuvuuksien kautta voimme puhua toimijuusanalyysistä. (Jyrkämä, 2013c.). Toimijuuden modaaliteetteja tilannesidonnaisesti tarkastelemalla voimme tulkita mihin käyttäjäkokeiluun osallistuvat ikääntyneet oman kokemuksensa mukaan kykenevät, mitä he osaavat, mitkä ovat heidän yksilölliset tavoitteensa ja päämääränsä suhteessa käyttäjäkokeiluun? Onko heillä pakkoja, rajoitteita tai esteitä elämässään, jotka vaikuttavat jättikosketusnäytön parissa toimimiseen? Toteutuuko yksilön autonomia Yetitabletin äärellä: kokevatko osallistujat voivansa tehdä valintoja käyttäessään Yetitablettia tai Kuorin sovelluksia? Millaisia tunteita jättikosketusnäyttö osallistujissa herättää? (Jyrkämä 2013b: 106–108.)

Toteuttamalla osallistujille toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin pohjautuvan teema-haastattelun analysoimme toimintaa jättikosketusnäytön äärellä yksilölähtöisesti. Tämän avulla pyrimme välttämään yleismaailmalliset johtopäätökset ennakkoluulojemme

pohjata suhteessa muistikuntoutujien omaan kokemukseen Yetitabletin käytöstä. Teemahaastattelun runko on opinnäytetyön liitteenä.

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen ennalta määrättyjen teemojen mukaan, kuitenkin niin, että haastateltavan oma ääni pääsee kuuluviin. Korostetaan siis haastateltavien omia näkemyksiä ja kokemuksia liittyen johonkin tiettyyn asiaan tai tilanteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2007, Sarajärven & Tuomen 2018 mukaan; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Haastattelua toteuttaessa varmistimme, että haastateltava kuulee ja ymmärtää esitetyt kysymykset. Teemahaastattelu mahdollisti kysymyksien uudelleen asettelun, jos haastateltava ei kysymyksiä ymmärtänyt. Vainikainen (2016) kehottaa kirjassaan etsimään uusia tapoja ilmaista asia muistikuntoutujalle, jos tämä ei kerrottua ymmärrä tai hahmota. Tuttujen sanojen käyttö yleensä helpottaa vuorovaikutuksen syntymistä, mutta samaa asiaa ei kannata toistella useita kertoja, koska se saattaa lisätä hämmennyksen tunnetta. Merkityksellistä on saman asian uudelleen sanoittaminen ja selittäminen muilla keinoilla. (Vainikainen 2016: 85.) Kysymysten uudelleen asettelun mahdollisuus oli erittäin tärkeä kriteeri muistikuntoutujia haastatellessa. Muistisairauksista, sekä puheen ymmärtämisen vaikeuksista johtuen kysymykset esitettiin hieman eri tavalla jokaiselle haastateltavalle.

Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin sanatarkasti. Eksakti litterointi tarkoittaa puheen litteroimista sanatarkasti huomioiden puhujan tauot, äännähdykset, kesken jääneet sanat ja täytesanat, kirjataan auki myös tunneilmaisut, toistot ja äänenpainot. Eksaktin litteroinnin avulla pystyttiin analysoimaan myös puhujan tapaa ilmaista asiansa. (Tampereen yliopisto.) Muistikuntoutujia kohdatessa on erityisen tärkeä huomioida mahdolliset haasteet kommunikoinnissa. Lauseiden muodostaminen sanoiksi tai toisen henkilön puheen ymmärtäminen saattaa olla haasteellista muistisairauden aiheuttaman kielen köyhtymisen takia. (Vainikainen 2016: 85.) Eksakti litteroiminen mahdollisti haastateltavan muistikuntoutujan oman äänen esille pääsemisen.

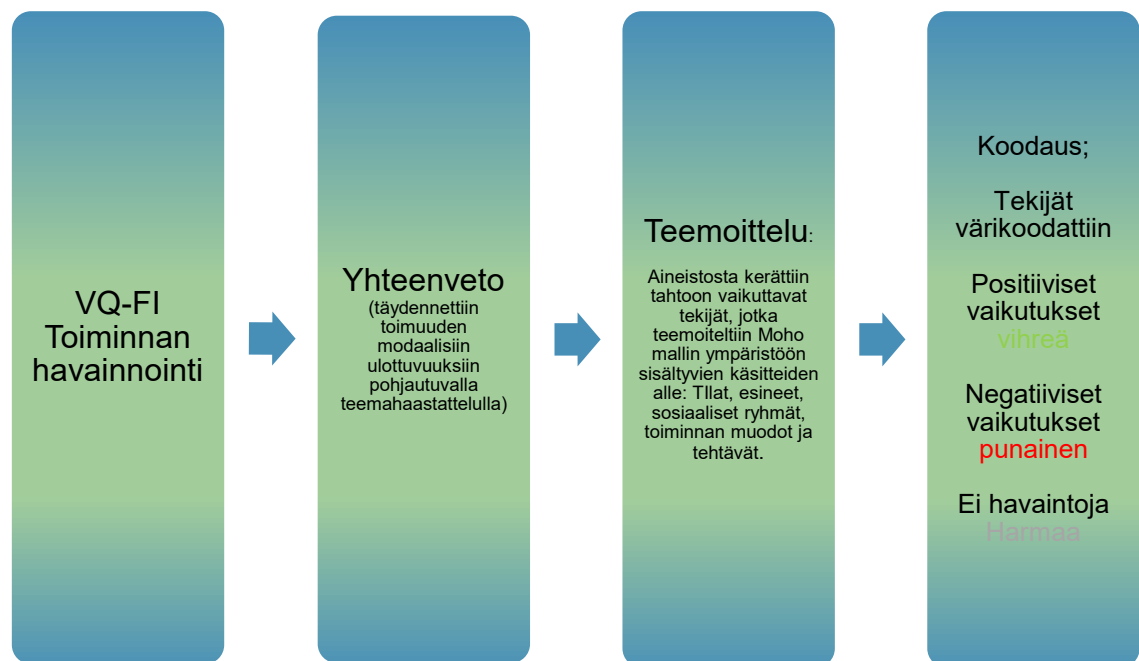
4.5 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, tutkimuksen kohdetta. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin pyrkimyksenä on selittää ja selvittää tiiviissä muodossa tutkimuksen aineistoa kadottamatta aineiston sisältöä. (Sarajärvi & Tuomi 2018.) Sisällönanalyysissä on usein kyse asioiden ja kontekstien hajottamisesta ja yhteen ta-
kaisin tuomisesta, jotta pystymme ymmärtämään, hallitsemaan ja selittämään tutkimus-

tuloksia. Pelkkä aineiston kuvaaminen ei yleensä laadullisessa tutkimuksessa riitä perustelemaan vastauksia suhteessa tutkimuskysymyksiin. Analyysin tarkoituksena ei ole ainoastaan jäsenellä sisällöllistä tietoa vaan antaa aihetta ajatella laajempaa kokonaisuutta ja tehdä päätelmiä, löytää yhtäläisyyksien kautta jotain suurempaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.)

VQ-FI:n pisteytyslomakkeen osioiden pisteistä ja muistiinpanoista kirjoitettiin auki yhteenvedo, jota täydennettiin teemahaastatteluista kerätyillä muistiinpanoilla. Aineistosta etsitään tahtoon vaikuttavia tekijöitä, jotka teemoiteltiin MOHO-mallin ympäristöön sisältyvien käsitteiden alle. Valittuja teemoja ovat tilat, esineet, sosiaaliset ryhmät sekä toiminnan muodot ja tehtävät. Tekijät värikoodattiin positiivisiin (vihreä) ja negatiivisiin (punainen) vaikutuksiin, sekä ei havaintoihin (harmaa), mikäli tahtoon vaikuttavasta tekijästä ei pystytä varmuudella tekemään erottelua positiiviseen tai negatiiviseen.

MOHO:n viitekehyksestä etsittiin tahtoon vaikuttavia tekijöitä taulukon 1. osoittamalla tavalla.

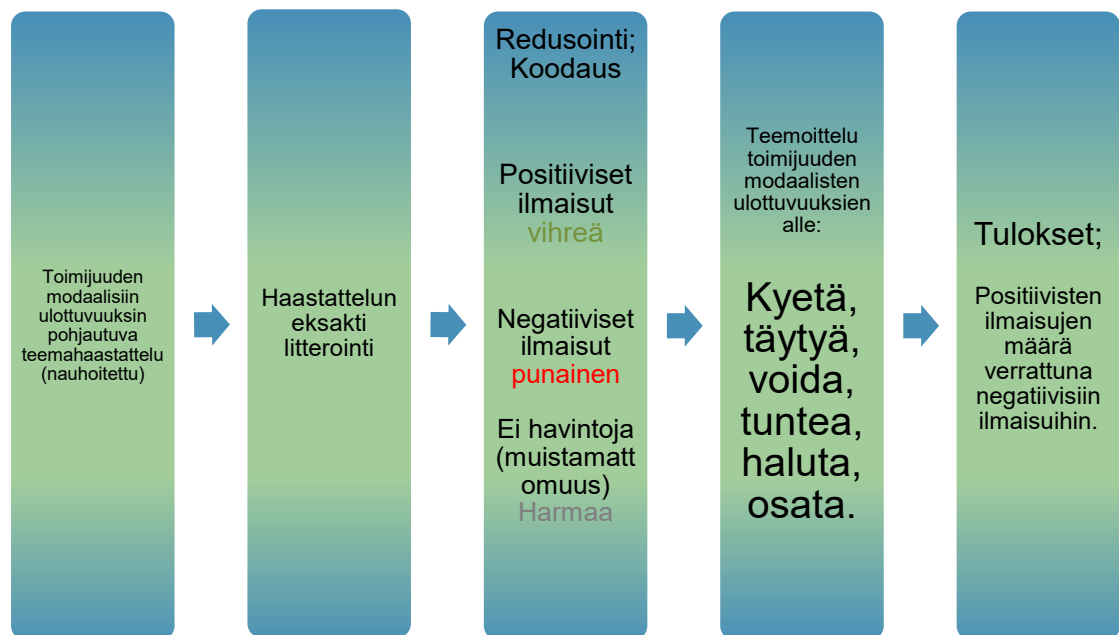

Taulukko 1. VQ-FI Toiminnan havainnointi

Toimijuusanalyysissä tutkimukseen osallistuneita ikääntyneitä ihmisiä haastateltiin jokaisen ryhmätoiminta kerran jälkeen. Haastattelu pohjautui toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin. Haastattelu nauhoitettiin ja se litteroitiin eksaktisti. Aineiston keräämisen ja litteroinnin jälkeen haastatteluaineisto redusointiin koodaamalla kolmella värillä; positiiviset ilmaisut vihreällä, negatiiviset ilmaisut punaisella sekä ei havaintoja (viittasi

muistamattomuuteen) harmaalla. Koodauksessa etsittiin ilmaisia, jotka viittasivat suoraan jättikosketusnäyttöön tai toimintaan sen parissa. Koodauksen jälkeen teemoiteltiin valikoituneet positiiviset, negatiiviset sekä ei havaintoja ilmaisut toimijuuden modaalisten ulottuvuuksien alle (kyetä, täytyä, voida, tuntea, haluta, osata) ja näin pääsimme vertailemaan negatiivisia ja positiivisia ilmaisia suhteessa toisiinsa. Tuloksen aikaansaamiseksi hyödynsimme laskemista, jotta pääsimme helpommin käsiksi laadulliseen tutkimustulokseen. Laskimme yhteen positiiviset, negatiiviset sekä ei havaintoja ilmaisut ja vertailimme näitä keskenään, jotta saimme tutkimustuloksen. Saaranen & Puusniekka (2006e.) mainitsee artikkelissaan, ettei kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä sulje määrällistä analysointia pois. Aineiston koodaamisessa, sekä teemoittelussa hyvänä puolena on tulosten automaattinen anonymisointi. Kun tulokset koodataan, teemoitellaan, ja lasketaan, saadaan tuloksesta anonyymi.

Toimijuuden modaliteetteihin pohjautuvaa haastattelua analysoitiin taulukon 2. osoittamalla tavalla.

Taulukko 2. Toimijuusanalyysi

Koodauksen ja yhteenvedon avulla saimme selville Yetitabletin positiiviset ja negatiiviset vaikutukset yksilön toimijuuteen keskimääräisesti, jolloin saimme vastauksen toiseen tutkimuskysymykseemme: tukeeko tai estääkö Yetitabletin käyttö yksilön toimijuutta toimijuuden modaliteettien näkökulmasta.

VQ-FI:n avulla pääsemme havainnoimaan yksilön toimintaa, kun taas toimijuusanalyysin kautta yksilö pääsee itse kertomaan omista mielipiteistään ja kokemuksistaan. Etsimme kahdella tapaa kerätystä aineistosta samankaltaisuuksia värikoodaamisen avulla. Värikoodaus positiivisiin (vihreä), negatiivisiin (punainen) sekä ei havaintoja (harmaa) auttaa vertailemaan VQ-FI:stä sekä toimijuusanalyysistä saatuja tuloksia keskenään. Värikoodauksen avulla etsimme yhtäläisyyksiä, normeja sekä poikkeavuuksia negatiivisten ja positiivisten asioiden joukosta ja näin pääsimme pohtimaan, että soveltuuko laite esimerkiksi toimintaterapeutin työkaluksi tai voiko Yetitablet olla mukana uudistamassa vanhustyön kenttää. Yhtäläisyyksien etsimisen ja tulosten analysoinnin avulla löysimme myös kehitysideoita sovelluksiin, sekä itse laitteeseen.

4.6 Eettisyys

Opinnäytetyömme aineisto muodostui Hippa -hankkeen alla toteutetun Yetitablet käyttäjäkokeilun pohjalta. Käyttäjäkokeilua varten tutkimuslupa haettiin Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimesta. Käyttäjäkokeilun suunnitteluun osallistunut moniammatillinen tiimi kokosi yhteen lupahakemukseen kirjattavat tiedot, jonka jälkeen hakemus toimitettiin liitteineen Hippa -hankkeen projektipäällikölle.

Opinnäytetyöstämme on tehty erillinen sopimus Kuori Oy:n sekä Myllypuron seniorikeskuksen kanssa, koska opinnäytetyön kesto oli itsessään pidempi kuin Hippa -hankkeen luotsaama käyttäjäkokeilu, joka päättyi Hippa -hankkeen osalta 31.3.2021.

4.6.1 Aineiston keruu, tutkimuksen kohteena ihminen

Tutkimuskysymyksiimme saimme vastaukset hyödyntämällä jo olemassa olevaa havainnointi menetelmää VQ-Fi:tä sekä luomalla teoreettiseen viitekehykseen (toimijuiden modaaliset ulottuvuudet) pohjautuvan teemahaastattelun. Kohosen & Kuula-Luumin sekä Spoofin (2019) mukaan tutkijan on toteutettava tutkimus siten, että se ei aiheuta haittaa osallistujille. Valikoimme opinnäytetyömme tiedonkeruumenetelmän pohjautuen teoreettisiin viitekehyksiin ajatellen osallistujan etua. Halusimme varmistaa teoreettisiin viitekehyksiin pohjautuvilla tiedonkeruu menetelmillä tutkimukseen osallistujille mahdollisimman riskittömän osallistumisen. Emmekä käsitelleet lainkaan henkilötietoja opinnäytetyössämme.

Ennen käyttäjäkokeilun alkua tiedotimme jokaiselle osallistujalle digitaalisen tuotteen testauksen osallistumisesta, sekä Hippi -hankkeen osuudesta käyttäjäkokeiluun. Tämän lisäksi haimme jokaiselta käyttäjäkokeiluun osallistuvalla henkilöltä, tai heidän edunvalvojiltaan suostumusta tutkimukseen. Käyttäjäkokeiluun osallistuneiden suostumuslomakkeet toimitettiin Hippi -hankkeelle. Näin varmistimme, että osallistujat saivat tietoa tutkimuksesta ja siihen liittyvistä seikoista.

Painotimme osallistujien vapaaehtoisuutta osallistua käyttäjäkokeiluun, sekä teimme osallistujille selväksi, että he ovat vapaita keskeyttämään käyttäjäkokeilun omalta osaltaan missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Tällä tavoin huomioimme tutkimuksemme ihmisarvon sekä itsemääräämisoikeuden. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisun (3/2019) mukaan tutkijalla on velvollisuus kunnioittaa Suomen perustuslakia (1999/731) 2.luku 6–23 §, jonka mukaan ihmisarvo sekä itsemääräämisen oikeudet kuuluvat kaikille (Kohonen & Kuula-Luumi & Spoof, 2019).

Huomioiden osallistujien kognitiivisen toimintakyvyn muistisairauden näkökulmasta on pohdittava aineiston keruuta eettisesti suhteessa vajaakykyisen henkilön osallistumisesta tutkimukseen. Kohosen & Kuula-Lumin & Spoofin (2019) mukaan pelkkä fyysisen toimintakyvyn aleneminen tai ikääntyminen ei aseta tutkittavaa vajaakykyiseksi, kun taas mielenterveyden, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan vuoksi on asiaa tarkasteltava erikseen. Käyttäjäkokeilussa annoimme tietoa muistikuntoutujille tavalla, jonka he pystyivät ymmärtämään. Teemahaastattelu mahdollisti kysymysten uudelleen muotoilun siten, että kysymykset muotoiltiin jokaiselle osallistujalle mahdollisimman ymmärrettäviksi. Käyttäjäkokeilun aikana kunnioitimme poikkeuksetta osallistujien omaa tahtoa ja etua. Mahdollistimme aineistonkeruun aikana aina tutkimustilanteesta poistumisen, jos osallistuvat näin toivoivat.

4.6.2 Analyysin ja raportoinnin eettisyys

Opinnäytetyön analyysi sekä raportointivaiheessa kiinnitimme erityistä huomiota tutkimusaineiston anonymiteetin säilyttämiseen. Aineistoa kerätessä haastattelussa tai haavinnoinnissa emme keränneet osallistujien nimiä, tai muita tunnistetietoja lainkaan, koska ne eivät olleet merkittäviä tutkimustuloksen kannalta. Opinnäytetyöhömmme valikoitunut analyysimenetelmä, koodaamisen, teemoittelun ja yhteenlaskun avulla mahdollisti myöskin omalta osaltaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden anonymiteetin säilymisen. Pyrimme raportoimaan opinnäytetyömme tutkimustulokset mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti, jotta tutkimustulos olisi mahdollisimman luotettava.

Olemme tuoneet opinnäytetyömme raportissa esille sen, miten analyysiprosessi on kokonaisuudessaan edennyt ja millä tavoin tulokset ovat saatu. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) artikkelin mukaan edellä kuvatut seikat ovat merkittäviä pohdittaessa analyysin, sekä raportoinnin eettisyyttä kvalitatiivisessa tutkimuksessa.

Opinnäytetyöaineistoa säilytettiin lukollisessa kaapissa, sekä salasanan takana tiedostoissa tietokoneella. Käyttäjäkokeilun aikana tehdyt haastattelut nauhoitettiin laadukkaiden tutkimustulosten varmistamiseksi. Ääni nauhoitteet litteroitiin viipymättä haastatteluiden jälkeen ja sitten tuhottiin. Litteroinnissa anonymisoitiin tunnistetiedot. VQ-fi arviointi tehtiin kirjallisesti lomakkeille, jotka säilytettiin opinnäytetyöprosessin ajan sovussa paikassa. Opinnäytetyöprosessin päätyttyä lomakkeet tuhotaan.

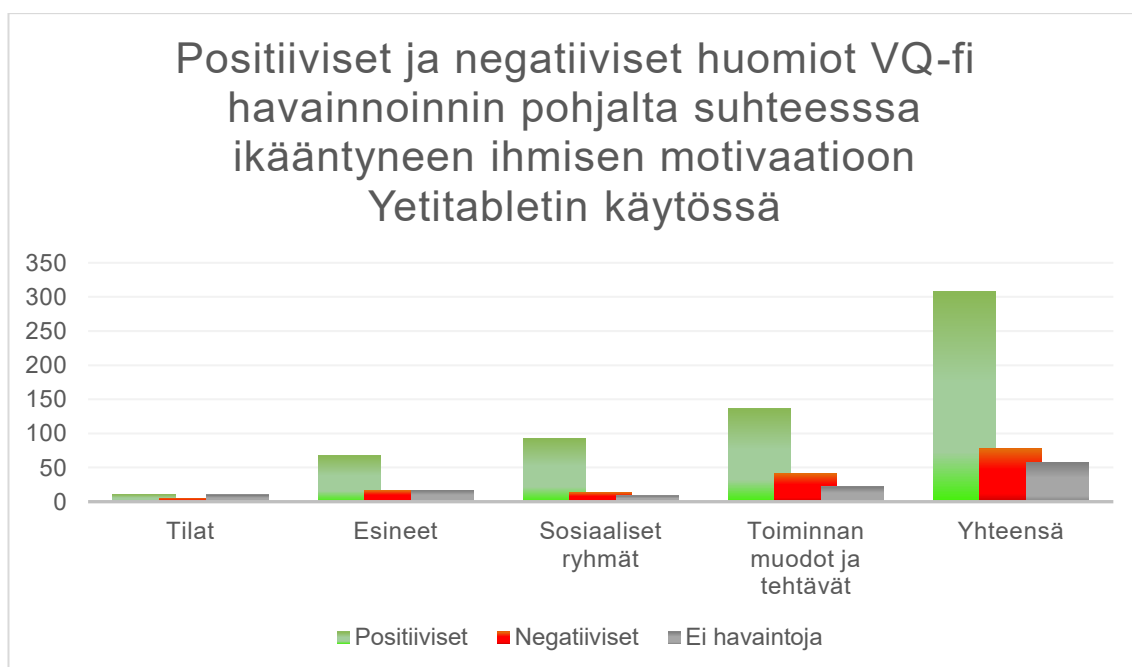
5 Tutkimustulokset

Seuraavissa alaluvuissa esitämme opinnäytetyömme tutkimustulokset. Tutkimustulokset esitetään sellaisenaan ja käymme niiden osalta tarkempaa pohdintaa johtopäätökset ja pohdinta luvussa.

5.1 Mikä vaikuttaa ikääntyneen ihmisen motivaatioon Yetitabletin käytössä

Opinnäytetyössämme etsimme vastausta tutkimuskysymykseen VQ-FI -arviointimenetelmän avulla. VQ-FI:n pisteytys- ja ympäristölomakkeet ohjaavat käyttäjäänsä kiinnittämään huomionsa toimintaan motivoitumisen kannalta keskeisiin tekijöihin, ja lomakkeissa havainnoinnista kerätty tieto on saatavilla vapaasti kirjattuja muistiinpanoja strukturoidummin. Havainnoinnissamme keskityimme tarkastelemaan ikääntyneiden toimintaan motivoitumista erityisesti Inhimillisen toiminnan mallin ympäristö-käsitteen näkökulmasta.

Kuviossa 1. on esitetty ympäristökäsitteiden alle teemoitellut yhteenlasketut tulokset. Tulokset koostuvat ikääntyneiden toiminnan havainnoinnista Yetitablet-ryhmässä, ja nämä tulokset värikoodattiin positiiviset-, negatiiviset- ja ei havaintoa -sarakkeisiin. Positiiviseksi koodattiin vihreällä värillä sellaiset ympäristön osa-alueet, jotka vaikuttivat osallistujan toimintaan motivoitumiseen positiivisella tavalla. Vastaavasti negatiivisesti vaikuttavat ympäristötekijät koodattiin punaisella Ei havaintoa -ilmaisut koodattiin harmaalla värillä. Ei havaintoa -koodia käytettiin silloin, kun ei voitu tehdä varmaa tulkintaa ympäristön osa-alueen vaikutuksesta toimintaan motivoitumiseen.

Kuvio 1. Havainnoinnissa esiinnousseet positiiviset, negatiiviset ja ei havaintoa huomiot suhteessa toimintaan motivoitumiseen Yetitabletin käytössä.

Merkittävimmäksi ympäristötekijäksi havainnoinnin tuloksia analysoitaessa niin positiivisissa kuin negatiivisissa tekijöissä nousivat toiminnan muodot ja tehtävät. Pelit, joissa osallistuja ymmärsi selkeästi sen, mitä ollaan tekemässä ja mistä pelissä on kyse, lisäsi toimintaan motivoitumista. Tämä edellytti usein ohjaajan selkeää sanallista ohjausta ennen toimintaa ja sen aikana. Joidenkin pelien äänimaaailma palkitsi pelaajan onnistumisesta, mikä lisäsi osallistujan sitoutumista toimintaan. Osa pelattavista peleistä jäi osallistujille epäselviksi esimerkiksi siltä osin, että osallistuja ei tiennyt, mitä pelissä pitää tehdä tai onko peli käynnissä, jonka vuoksi tarkoituksenmukainen toiminta laitteen ääressä oli haastavaa. Osallistujien mahdollisuus tehdä valintoja peleissä oli ajoittain niukkaa. Osallistujat pelasivat pääasiassa yksi kerrallaan muiden osallistujien seurauksella taustalla. Vastoin käymisestä huolimatta osallistujat pyrkivät aktiivisesti ratkaisemaan ongelmia.

Toiseksi merkittävämmäksi positiiviseksi tekijäksi nousivat sosiaaliset ryhmät. Muiden ryhmäläisten kannustus pelin aikana sai pelivuorossa olleen osallistujan mm. yrittämään kovemmin tai lisäämään energiaa toimintaansa. Osallistujien energisuus ja innostunut asenne tukivat ja kasvattivat ryhmän positiivista ilmapiiriä. Sosiaalisten ryhmien merkittävimmäksi positiiviseksi tekijäksi nousi toimintaterapeutin rooli ryhmänohjaajana. Ohjaajan sanallinen tuki ja kannustus ryhmätoiminnan aikana vaikuttivat positiivisesti osallistujien vireystilaan ja haluun pelata Yetitabletilla.

Pääasiassa esineiden, kuten apuvälineiden ja pelaamiseen käytettävien välineiden, vaikutus toimintaan motivoitumiseen oli positiivista. Erilaiset toiminnassa käytetyt apuvälineet, kuten pyörätuoli, pehmopallo ja pelaamisen apuvälineeksi muokattu rumpukapula mahdollistivat tarkoituksenmukaisen toiminnan laitteen ääressä. Yetitabletin suuri koko oli ajoittain haasteellinen osallistujille pelin aikana. Joissakin peleissä vaatimuksena oli esimerkiksi koskettaa ruudun yläreunaa, mikä oli pyörätuolilla liikkuville osallistujille haasteellista tai jopa mahdotonta. Lisäksi laitteen jalka esti ajoittain osallistujien esteetöntä liikkumista laitteen ääressä pyörätuolin avulla. Ajoittain peleissä kosketusnäyttö ei toiminut odotetulla tavalla, ja tämä aiheutti osallistujissa usein hämmennystä, minkä seurauksena osallistuja halusi jopa lopettaa pelaamisen. Toisaalta silloin, kun osallistuja koki pelaamisen mielekkääksi ja sitoutui toimintaan, tämä yritti ratkaista ongelmaa pidemminkin aikaa.

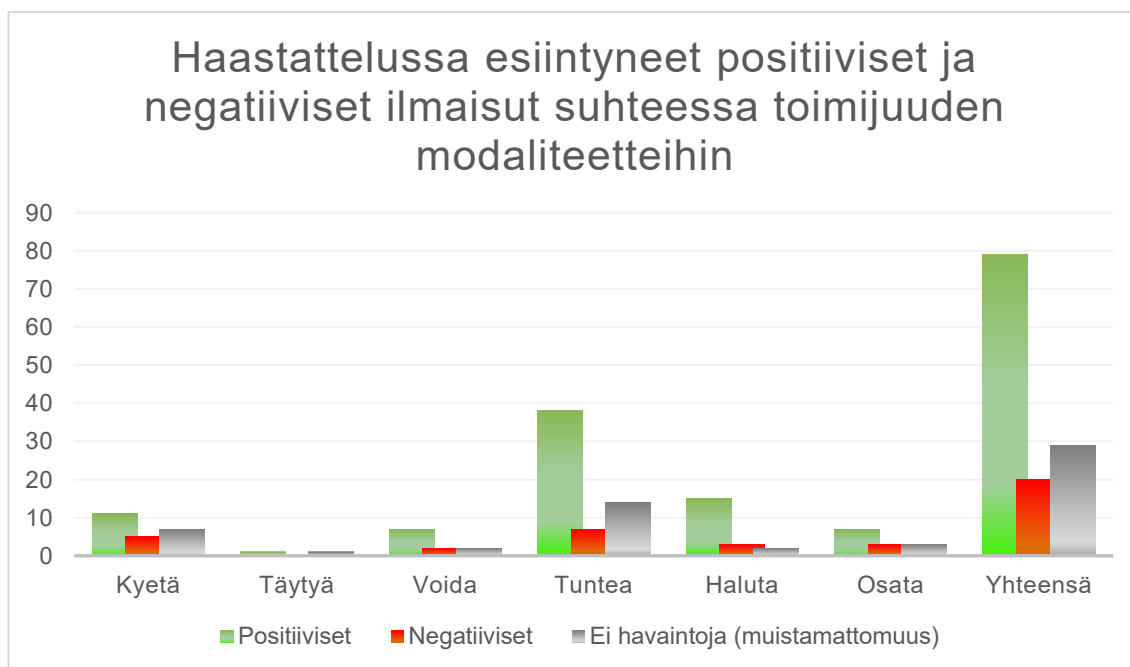
Ryhmätoiminta järjestettiin osastolla pienehkössä huoneessa, josta oli ikkunan läpi näkymä urheilukentälle. Tilassa oli pääasiassa keinovalaistus, mutta ikkunasta tuli huoneeseen myös hieman luonnonvaloa. Osallistujat istuivat puolikaareissa suuntautuen kohti Yetitabletia, joka oli pääasiassa asetettu ikkunan eteen. Osallistujat kommentoivat usein säätä ja ikkunasta satunnaisesti näkyneitä ihmisiä erityisesti silloin, kun laitteella pelattava peli tai muu toiminta ei ollut erityisen mielenkiintoista. Vaikka toiminta tapahtui sisätiloissa, huomionarvoista oli, että ulkona vallinnut säätila vaikutti osallistujien viireystilaan. Aurinkoisina päivinä osallistujat olivat tyypillisesti virkeämpiä, kun taas sateisina ja harmaina päivinä osallistujat jopa nukkuivat ryhmätunnin aikana.

5.2 Tukeeko tai estääkö Yetitabletin käyttö yksilön toimijuutta?

Haastattelussa kiinnitimme huomiota seuraaviin seikkoihin: Mihin käyttäjäkokeiluun osallistuvat ikääntyneet ihmiset omasta mielestään kykenevät, mitä he osaavat, mitkä ovat heidän yksilölliset tavoitteensa ja päämääränsä. Onko heillä pakkoja, rajoitteita tai esteitä elämässään, jotka vaikuttavat jättikosketusnäytön parissa toimimiseen? Toteutuuko yksilön autonomia Yetitabletin äärellä: kokevatko osallistujat voivansa tehdä valintoja käyttäessään Yetitablettia tai Kuorin sovelluksia? Millaisia tunteita jättikosketusnäyttö osallistujissa herättää?

Seuraavassa kuviossa on esitetty koodauksen jälkeen toimijuuden modaliteettien pohjalta teemoitellut ja yhteenlasketut tulokset. Tulokset muodostuivat haastateltavien omista mielipiteistä, jotka koodattiin positiivisiin, negatiivisiin sekä ei havaintoja sarak-

keisiin. Osallistujan vastaus koodattiin ei havaintoja sarakkeen alle, jos osallistuja ei kyennyt vastaamaan esitettyyn kysymykseen muistamattomuuden tai jonkin muun rajoitteen takia.

Kuvio 2. Haastatteluissa esiintyneet positiiviset ja negatiiviset ilmaisut suhteessa toimijuuden modaliteetteihin. Positiivisia ilmaisuja aineiston perusteella oli yhteensä 79, negatiivisia 20 ja ei havaintoja (muistamattomuus) 29.

Tulosten analysoinnissa kykeneminen tulkittiin fyysisenä ja psyykkisenä toimintakykyä, joka ei ottanut huomioon yksilön taitoja. Kykeneminen viittaa siis fyysiseen toimintakykyyn esimerkiksi vanhenemismuutosten tuomiin rajoitteisiin (Jyrkämä 2013b). Osallistujat kokivat kykenevänsä toimimaan jättikosketusnäytön parissa suhteellisen hyvin. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille osallistujien negatiiviset kokemukset suhteessa kognitiivisiin sekä fyysisiin rajoitteisiin, esimerkiksi käden tai jalkojen huonoon toimintakykyyn tai muistamattomuuteen. Edellä mainitut rajoitteet vaikuttivat suoraan toimintaan. –*”Mulla on vähän tää liikkuminen tällä pyörällä niin tää ei ja sit kun tää kuva-ruutu on noin suuri niin siihen siinä kyl se vähän tökkii kyllä”*

Toimijuuden modaaliseen ulottuvuuteen täytyä liittyy tilanteessa ilmenevät pakot tai ei pakot. Täytyminen on tilannesidonnaista, eri tilanteissa ilmeneviä pakkoja. (Jyrkämä 2013b). Esimerkiksi yksilön pakko käyttää apuvälinettä, joka mahdollistaa toiminnan toteutumisen. Osallistujat vastasivat heikosti kysymykseen täytymisestä, erilaisista pakkoista. Osallistujat eivät kognitiivisen toimintakykynsä takia ymmärtäneet kysymystä oi-

kein tai sivuuttivat kysymykseen vastaamisen jollakin toisella asialla. Tutkimuksen aikana toimintaa ohjannut toimintaterapeutti kehitti apuvälineen Yetitabletin käytön sujuvoittamiseksi, joka paransi huomattavasti yksilöiden osallistumista toimintaan fyysisen toimintakyvyn näkökulmasta. Tämän lisäksi toimintaa ohjannut toimintaterapeutti avusti osallistujia ajoittain toiminnassa fyysisesti. Toimintaterapeutin luoma apuväline sekä fyysinen avustus korreloivat suoraan positiivisesti tutkimustulokseen.

Voiminen liittyy erilaisiin mahdollisuuksiin ja valintoihin. Kykeneekö yksilö valikoimaan erilaisten vaihtoehtojen joukosta, miten hän tilanteessa toimii. (Jyrkämä 2013b.) Kysymykseen vastaamiseen vaikutti omalta osaltaan osallistujien kognitiivinen toimintakyky. Siinä määrin, missä osallistujat ymmärsivät haastattelussa esitetyt kysymykset liittyen voimiseen, valintoihin ja mahdollisuuksiin osallistujat vastasivat positiivisilla kommentilla ja kokivat voivansa tehdä valintoja Yetitablettia käyttäessään. –*”Voiko ite kattoo mitä kaikkia tuolta löytyy? Kauheen kiva tommonen aisti mikä mä nyt sanoisin tommonsia lahjoja”* On kuitenkin huomioitava, että toimintaa ohjannut toimintaterapeutti oli mukana tukemassa yksilöitä heidän tehdessään valintoja toiminnan aikana.

Tunteminen viittaa erilaisten tilanteiden aiheuttamiin tunteisiin. Joskus tunteet voivat olla hyvinkin erilaisia samankaltaisessa tilanteessa. Asiat saattavat tuntua tilannesidonnaisesti oikein hyviltä tai vastaavasti vastenmielisiltä. (Jyrkämä 2013b.) Tutkimustulosten pohjalta mielenkiintoista oli huomata, että vastaukset haastattelukysymyksiin olivat suurimmaksi osaksi tunnepohjaisia. Toiminta Yetitabletin äärellä herätti osallistujissa monenlaisia tunteita, sekä positiivisia, että negatiivisia. Haastattelukysymyksiin osallistujat vastasivat usein viitaten tunteisiin. Osallistujien oli hankala vastata osaan haastattelukysymyksistä kysymyksen uudelleen muotoilusta huolimatta, mutta kysymykseen; millaisia tunteita jättikosketusnäyttö herättää? vastattiin suhteutettuna eniten. Osallistujien oli helpompi palauttaa mieleen tunnepohjainen kokemus toiminnasta kuin esimerkiksi arvioida omaa osaamistaan tai rajoitteita suhteessa toimintaan. –*”Älkää naurako, mutta kyllä tässä ihan nuoruus tulee mieleen”*

Haluamisella viitataan puolestaan vahvasti yksilön motivaatioon sekä henkilökohtaisiin tavoitteisiin (Jyrkämä 2013b). Haastattelusta ilmeni osallistujien kiitollisuus ja halu osallistua ryhmän toimintaan. Osallistujat pitivät ryhmästä ja halusivat jatkaa ryhmätoimintaa Yetitabletin äärellä. Osallistujat kertoivat myös usein odottavansa ryhmän kokoon-tumista.

Kysymykseen osaamisesta osallistujat vastasivat heikosti, johon vaikutti suurelta osin osallistujien kognitiivinen toimintakyky ja muistisairaudet. Osallistujilla oli haasteita palauttaa mieleen toimintaa jättikosketusnäytön parissa, vaikka haastattelu toteutettiin viipymättä toiminnan jälkeen. Positiivisia ilmaisuja suhteessa osaamiseen ilmeni kuitenkin enemmän kuin negatiivisia. Positiiviset kokemukset osaamisesta liittyi toimintaan, joka oli koettu mielekkääksi ja jossa haastateltavat olivat kokeneet onnistumisen tunteita.

– ”Osasitko pelata?” – ”Oonhan mä tätä. Tää oli vissiin toinen kerta, niin hmm se oli vähän sellasta uteliaisuutta, että tunnetta että ajattelee, että kun minusta sentään on vielä tämmöseenkin niin kyllä mä jotain muutakin voin vielä elämässä tehdä”

Haastattelussa esiintyneiden positiivisten ja negatiivisten ilmaisujen kokonaismäärää toisiinsa vertaamalla voidaan havaita positiivisia ilmaisuja olevan enemmän. Tutkimustulosten perusteella voidaan siis todeta Yetitabletin tukevan muistikuntoutujan toimijuutta.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa yhteistyöyrityksellemme tietoa Yetitabletista ja sen sovelluksista niiden kehittämiseksi. Työmme tavoitteena oli selvittää, tukevatko yrityksen jättikosketusnäyttö Yetitablet ja sen sovellukset muistikuntoutujan toimijuutta ryhmätilanteissa ja mikä vaikuttaa ikääntyneen motivaatioon Yetitabletin käytössä.

Osana tutkimustamme osallistuimme ”6Aika: HIPPA - Hyvinvointia ja parempaa palveluasumista digitalisaation avulla” -hankkeen Yetitablet käyttäjäkokeiluun Helsingin kaupungin Myllypuron seniorikeskuksessa. Käyttäjäkokeilun aikana keräsimme osan opinnäytetyön tutkimusaineistosta, ja aineistonkeruuta jatkettiin käyttäjäkokeilun päätyttyä. Tutkimuksemme osallistujat käyttivät Yetitablettia ohjatusti ryhmätoiminnassa, jonka ohjaajana toimi Myllypuron seniorikeskuksessa työskentelevä toimintaterapeutti. Toteutukseen vaikutti osaltaan COVID-19-pandemia ja siitä aiheutuneet rajoitukset. Kevään 2021 rajoitustoimenpiteiden takia jouduimme poikkeamaan alkuperäisestä suunnitelmasta osallistujamäärän suhteen. Tästä huolimatta saimme toteutettua käyttäjäkokeilun ja kerättyä aineistoa riittävästi. Alkuperäisen suunnitelman mukaan käyttäjäkokeilun kesto oli 20 ohjauskertaa. Saavutimme kuitenkin saturaatiopisteen jo 12 ohjauskerran kohdalla, jolloin teimme päätöksen käyttäjäkokeilun ennenaikaisesta päättämisestä yhdessä opinnäytetyötä ohjanneiden opettajien sekä yhteistyökumppaniemme kanssa.

Työmme teoreettiset viitekehykset valikoituivat moniammatillisesti eri lähtökohdista. Muistikuntoutujia havainnoitiin Inhimillisen toiminnan malliin (Model Of Human Occupation) perustuvan VQ-Fi havainnointimenetelmän avulla, jonka lisäksi heitä haastateltiin toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin pohjautuvan teemahaastattelun keinoin. VQ:n avulla kerättiin tietoa osallistujien motivoitumisesta teknologisen ratkaisun (esine) käyttöön havainnoimalla osallistujien toimintaa, osallistumista ja ympäristötekijöitä, kuten tilaa, jossa toiminta tapahtui. Toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin pohjautuvan haastattelun avulla saimme kerättyä tietoa yksilön kokemuksista ja tunteista toiminnan aikana. Havainnoinnin ja haastattelun avulla saatiin vastaus siihen, mikä motivoi ikääntynyttä Yetitabletin käytössä ja tukeeko tai estääkö laite tai sen käyttö yksilön toimijuutta.

Osallistujien toimintaan motivoitumisessa oli havaittavissa vaihtelua. Osallistujien viireystilan vaihtelu vaikutti ryhmään ja osallistujiin ryhmätoiminnan aikana. Osallistujat olivat ajoittain väsyneitä ryhmän alkaessa ja he saattoivat jopa nukahdella kesken ryhmätoiminnan. On myös muistettava, että toimintaan motivoituminen on aina yksilöllisiä, eivätkä tutkimustulokset ole suoraan yleistettävissä koskemaan kaikkia ikääntyneitä tai muistikuntoutujia. Siinä missä yksi kokee jonkin pelin pelaamisen mielekkäänä, voi saman pelin pelaaminen tuntua toisesta merkityksettömältä. Yksilöllisiä eroja kiinnostuksen heräämisessä oli havaittavissa pelien välillä. Yksi osallistujista oli selkeästi motivoituneempi pelaamaan matemaattisia taitoja vaativaa peliä, kun toinen osallistuja innostui enemmän toiminnasta, jossa pelin tarkoituksena on heittää pehmopallolla tölkkejä kumoon.

Toimintaterapeutin vaikutus ryhmään oli merkittävä. Toimintaterapeutti ohjasi ryhmän toimintaa ja loi ryhmään yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhdellä osallistujalla oli erityisen positiivinen vaikutus ryhmän ilmapiiriin ja tämä vaikutus oli havaittavissa tutkimustuloksissa. Kyseinen osallistuja otti aktiivisesti osaa toimintaterapeutin aloittamaan keskusteluun ja mm. toivoi kuunneltavaksi kappaleita ja lauloi niiden mukana. Lisäksi kyseinen osallistuja kannusti aktiivisesti taustalla pelivuorossa olleita ryhmäläisiään, jonka seurauksena osallistujat jopa yrittivät kovemmin haastavaa tehtävää.

Ryhmää ohjanneella toimintaterapeutilla oli myös toiminnan muodoissa ja tehtävissä merkittävä rooli. Silloin, kun toimintaterapeutti esitteli ja ohjeisti pelin osallistujalle, aloitti osallistuja useammin pelaamisen oma-aloitteisesti. Vastavuoroisesti, jos osallistuja ei ymmärtänyt, mitä pelissä tehdään, tahdon taso jäi alhaisemmaksi ja ajoittain osallistuja halusi lopettaa pelivuoronsa ennenaikaisesti. Huomionarvoista on, että usein toisena

tai kolmantena pelivuorossa olleet osallistujat aloittivat useammin toiminnan oma-aloitteisesti ja pysyivät sitoutuneempina toimintaan. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että nämä osallistujat olivat kuulleet ohjeistuksen toimintaan useamman kerran, ja he olivat voineet seurata pelin kulkua sivusta ennen omaa vuoroaan. Toiminnan ollessa osallistujille ennakoon ohjeistettu tai entuudestaan tuttu osallistujat motivoituivat todennäköisemmin toimintaan.

Osallistujien mahdollisuus tehdä valintoja ja vaikuttaa pelatessa lisäsi toimintaan motivoitumista. Kiinnostuksessa toimintaa kohtaan ja sen aloittamisessa huomionarvoista oli, ymmärsikö pelivuorossa ollut osallistuja, kuinka peliä pelataan ja mikä on pelin tarkoitus. Entuudestaan tutut konseptit, kuten tikanheitto Yetitabletilla innosti osallistujia lähtökohtaisesti enemmän, kuin sellaiset pelit, joita he eivät olleet aiemmin pelanneet. Toisaalta, kun aiemmin tuntemattomat pelit tulivat tutuiksi, niiden suosio osallistujien keskuudessa kasvoi. Osallistujat aloittivat usein entuudestaan tuttujen ja kiinnostavien pelien pelaamisen oma-aloitteisesti jo ennen ohjeistusta esimerkiksi heittämällä pehmopallon kohti Yetitabletilla näkyvää maalitaulua tai alkamalla keräämään näytöllä näkyviä objekteja. Ajoittain jo tutuksi tulleet ja mielekkäinä koetut pelit olivat osallistujista niin mukaansatempaavia, että he eivät olisi malttaneet lopettaa pelivuoroaan.

Tilan vaikutus toimintaan motivoitumiseen jäi havainnoinnin perusteella vähäiseksi. Yetitablet ryhmä kokoontui aluksi kaksi kertaa viikossa ja myöhemmin kerran viikossa samassa tilassa osastolla. Todennäköisesti tilan tuttuus ja osallistujan positiiviset tunteet Yetitablet ryhmästä saivat erään osallistujan kommentoimaan huoneeseen tullessaan, että *”tänne on aina niin kiva tulla”*.

Yetitabletilla osallistujat kykenivät pelaamaan digitaalisesti pelejä, joita he eivät olisi alentuneen toimintakykynsä vuoksi välttämättä kyenneet pelaamaan perinteisellä tavalla. Esimerkiksi osallistujien hienomotoriset taidot eivät olisi mahdollistaneet otetta tikanheitossa käytettävästä tikasta, mutta Yetitabletilla osallistujat pystyivät pelaamaan tuttua peliä heittämällä pehmopallolla näytöllä olevaa maalitaulua. Toimintaterapeutin pelaamisen apuvälineeksi tekemästä rumpukapulasta osallistujat saivat yksi- ja kaksikätesen otteen, ja kapulan avulla he ylettyivät kurkottamaan näytön kohtiin, joihin he ilman apuvälinettä eivät olisi ylettäneet. Rumpukapula, jonka päähän oli kiinnitetty tennispallo ja sukka, mahdollisti osallistujien tarkoituksenmukaista toimintaa, pelaamista.

Toimijuus rakentuu toimijuuden modaaliteettien keskinäisestä vuorovaikutuksesta eli toimijuutta tarkasteltaessa jokainen modaalinen ulottuvuus (kyetä, täytyä, voida, tuntea, haluta osata) on huomioitava, jotta voidaan muodostaa käsitys yksilön toimijuudesta.

(Jyrkämä 2013.) Toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin pohjautuvan teemahaastattelun avulla keräsimme osallistujien vastauksista positiivisia ja negatiivisia ilmaisuja Yetitabletin parissa toimimisesta. Vertailimme näiden ilmaisujen määrää suhteessa toisiinsa. Kaikkien modaalisten ulottuvuuksien osalta positiivisia ilmaisuja esiintyi eniten. Näin ollen voimme tutkimustulostemme pohjalta todeta Yetitabletin tukevan muistikuntoutujan toimijuutta. On kuitenkin huomioitava, että muistisairaudet sekä yksilön alentunut toimintakyky vaikuttivat tutkimustuloksiin kokonaisvaltaisesti. Tutkimukseen osallistuneilla ei myöskään ollut aiempaa kokemusta vastaavista laitteista tai niiden parissa toimimisesta.

Muistikuntoutujien asia- ja henkilömuistin heikentyminen näkyi teemahaastattelun vastauksissa. Tutkimustuloksiin vaikutti suoraan muistikuntoutujien vaikeus ymmärtää ja vastata teemahaastattelussa esitettyihin kysymyksiin. Teemahaastattelun vastauksissa muistikuntoutujien tunteet ja niiden avulla omien mielipiteiden sanoittaminen korostui. Muistikuntoutujien oli verraten helpompi palauttaa mieleen tunnepohjainen kokemus toiminnasta Yetitabletin äärellä, kuin esimerkiksi kertoa omasta kokemuksestaan suhteessa osaamiseen.

Boscon, Virkolan & Semin julkaisuihin viitaten muistikuntoutujan toimijuus rakentuu pitkälti ympäröivien ihmisten toiminnan vaikutuksesta, jolloin ammatillaisen tuki ja ohjaus on ensiarvoisen tärkeää yksilön toimijuuden toteutumisessa. (Bosco ym. 2019: 630–633; Semi ym. 2016: 33; Virkola 2014: 42.) Kyseinen seikka nousi esille myös tutkimustuloksissamme. Aineistonkeruun aikana todettiin, että toimintaa ohjaavalla toimintaterapeutilla oli suuri vaikutus toiminnan toteutumisessa. Osallistujat eivät olisi käyttäneet jättikosketusnäyttöä täysin itseohjautuvasti.

Haastattelun perusteella ei voida päätellä, että mitkä yksittäiset tekijät vaikuttivat muistikuntoutujan kokemukseen toimijuuden toteutumisesta. Muistikuntoutujien vastaukset kysymyksiin olivat suurelta osin lyhyitä ja välillä vaikeaselkoisia. Vastauksia tulkittaessa otettiin kuitenkin huomioon nauhoitetussa teemahaastattelussa esiintyneet äänenpainot ja sävyt, joiden avulla voitiin osittain tulkita vastausten positiivisia ja negatiivisia ulottuvuuksia.

Ryhmätoiminta Yetitabletin äärellä vaatii ammatilliselta laitteen ja ohjelmiston tunteesta sekä laadukkaan toiminnan suunnittelua vastaamaan heterogeenisen ryhmän tarpeita. Hyvin suunniteltuna ja ohjattuna ryhmätoiminta Yetitabletin äärellä voi parhaimmassa tapauksessa mahdollistaa ikääntyneille muistikuntoutujille fyysisen ja kognitiivisen toimintakyvyn ylläpitoa, osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä

mahdollisesti kokemuksen elämänlaadun parantumisesta. Yetitablet-ryhmä toi osallistujien elämään uutta mielekästä tekemistä ja kaiken kaikkiaan tutkimuksen perusteella Yetitablet toi iloa osallistujien elämään. Sitä, pitivätkö osallistujat ryhmämuotoisesta toiminnasta jättikosketusnäytön äärellä esimerkiksi hyvän ryhmähengen ja tutun toimintaterapeutin takia, vai odottivatko osallistujat nimenomaisesti toimintaa laitteen parissa, ei voida luotettavasti arvioida.

Yetitabletia voidaan hyödyntää toimintaterapiassa ja vanhustyössä nykyistä laajemmin perinteisten toimintatapojen ja työkalujen rinnalla. Digitaalinen pelaaminen toimii kuntoutuksen monipuolistajana ja on arvokas lisä olemassa oleville palveluille ja perinteisille toimintamalleille niin asiakkaiden kuin ammattilaisten näkökulmasta. Yetitablet ja Kuori Oy:n sovellukset tuovat lisää sisältöä ammattilaisten toiminnan suunnitteluun. Ammattilaisten näkökulmasta uusien teknologisten ratkaisujen käyttöönotto edellyttää hyvää perehdytystä ja ohjausta, jotta laite todella tulee käyttöön ja sitä pystytään hyödyntämään tarkoituksenmukaisesti omassa työssä.

Lopuksi haluaisimme välittää teknologia-alan toimijoille viestin. Kehittäkää esteettömiä palveluita ja ratkaisuja yhteistyössä kohderyhmän sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa. Etsikää keinoja millä tavoin voidaan ottaa huomioon myös ne yksilöt, joilla on elämässään toimintakyvyn haasteita tai rajoitteita, sillä jokaisella tulisi olla oikeus yhdenvertaisuuteen digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Moniammatillisen yhteistyön avulla voidaan luoda tasa-arvoisempaa digitalisaation kehitystä. Lisäksi kannustamme opiskelijoita monialaisten opinnäytetöiden tekoon. Opinnäytetyöprosessin aikana opimme moniammatillisesta yhteistyöstä eri alojen toimijoiden kanssa. Moniammatillisuus olikin edellytys opinnäytetyömme onnistumiselle.

Lähteet

American Occupational Therapy Association 2020. Occupational therapy practice framework: Domain and process. 4th edition. Vol 74.

Bosco, Alessandro & Schneider, Justine & Coleston-Shields, Donna Maria & Jawahar, Kaanthan & Higgs, Paul & Orrell, Martin 2019. Agency in dementia care: systematic review and meta-ethnography. <<https://www.cambridge.org/core/journals/international-psychogeriatrics/article/agency-in-dementia-care-systematic-review-and-metaethnography/CB4A975ACFAEB6C25E05A0D9F8AFBDDC>>. Viitattu 10.11.2021.

De las Heras, Carmen & Geist, Rebecca & Kielhofner, Gary & Li, Yanling 2016. Toimintaan motivoitumisen arviointi (VQ-FI) – The Volitional Questionnaire (VQ). Keponen, Riitta & Piikki, Sanna (suom.). Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykönen, Mari 2016. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki. Edita.

Helsingin kaupunki 2020. Osastot. Myllypuron seniorikeskus. Päivitetty 18.11.2020. <<https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/myllypuron-seniorikeskus/osastot/>>. Viitattu 12.1.2021.

Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021. Hallitulla rytminmuutoksella nopeampaan ja ketterämpään toimintakulttuuriin. <https://www.hel.fi/static/kanslia/kaupunkistrategia/Maailman_toimivin_kaupunki_strategiaesite.pdf>. Viitattu 5.11.2021

Helsingin kaupunginhallitus 2021–2025. Kasvun paikka – Helsingin kaupunki strategia 2021–2025. Kaupunginhallituksen esitys kaupunginvaltuustolle 4.10.2021. <<https://www.hel.fi/static/helsinki/Kaupunkistrategiaesitys29092021.pdf>>. Viitattu 1.1.2021>. Viitattu 5.11.2021.

Helsingin kaupunki 2020. Myllypuron seniorikeskus. Päivitetty 10.12.2020. <<https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/myllypuron-seniorikeskus/>>. Viitattu 11.1.2021.

Kohonen, Iina & Kuula-Lammi, Arja & Spoof, Sanna-Kaisa 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf>. Viitattu 26.10.2021

Koskinen, Simo & Seppänen, Marjaana 2013. Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa Heikknen, Eino & Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.): Gerontologia. Duodecim, Helsinki. Julkaistu 20.1.2020. <https://www.oppiportti.fi/op/grt04400/do>

Jyrkämä Jyrki, 2013a. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Heikkinen, Eino & Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.): Gerontologia. Duodecim, Helsinki. Julkaistu: 20.1.2020. <<https://www.oppiportti.fi/op/grt04200/do>>. Viitattu 7.1.2021

Jyrkämä, Jyrki, 2013b. Toimijuus ja kolmas ikä. Teoksessa: Ojala, Hanna & Pietilä, Ilkka (toim.): Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit. Tampere University Press ja tekijät. Suomen yliopistopaino. Tampere 2013. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103169/978-951-44-9135-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=91>>. Viitattu 20.1.2021.

Jyrkämä, Jyrki, 2013c. Ikäihmiset ja toimijuus. Ikäihmisen vireä huominen. Sosiologia, sosiaaligerontologia, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Diasesitys. <<https://docplayer.fi/15818104-Ikaihmiset-ja-toimijuus.html>>. Viitattu 27.1.2021

Laki omaishoidon tuesta (937/2005). Annettu Helsingissä 1.1.2006.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta, sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012). Annettu Helsingissä 1.7.2013.

Pierce, Doris 2000. Occupation by Design: Dimensions, Therapeutic Power, and Creative Process.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Valtioneuvoston julkaisuja. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 31.1.2021

Rasi, Päivi & Taipale, Sakari 2020. Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Artikkel. Gerontologia lehti 34(4), 2020. <<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601/57591>>. Viitattu 19.8.2021

Riihelä, Satu. Muistisairaasta Muistikuntoutuja. Omageronomi. <<https://www.omageronomi.fi/muistisairaasta-muistikuntoutujaksi/>>. Viitattu 12.11.2021.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto 3.3.1 Validiteetti. Verkkojulkaisu Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto KvaliMOTV. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html>. Viitattu 28.1.2021

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. 3.3.2 Reliabiliteetti. Verkkojulkaisu, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto KvaliMOTV. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html>. Viitattu 28.1.2021.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto Kvali-motv. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 27.1.2021

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006d. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. 7.3 Analyysi ja tulkinta. Verkkojulkaisu, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto KvaliMOTV. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html>. Viitattu 29.1.2021

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni, 2018a. Laadullinen tutkimus on kokonaisuus. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi. <<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>>. Viitattu 27.1.2021

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni, 2018b. Laadullinen tutkimus on kokonaisuus. 3.4 Tutkimukseen osallistuvien määrä. E-kirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi. <<https://www.elibslibrary.com/reader/9789520400118>>. Viitattu 27.1.2021

Semi, Taina 2015. Mieleen tatuoitu minuus. Ihmislähtöinen elämäntapa muistityössä. Finnprinters. Kustantaja T & J Semi Oy. Muulonranta.

Suomen virallinen tilasto (STV) 2021. Väestöennuste. Tilastokeskus, verkkojulkaisu. <http://www.stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_tie_001_fi.html> Viitattu 24.10.2021

Tieteen termipankki. Kasvatustieteet. Toimijuus. Päivitetty 7.4.2015. <<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:toimijuus>>. Viitattu 12.11.2021.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Annettu Helsingissä 1.4.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen suomi. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 12.11.2021.

Strandberg, Timo & Heikkinen, Eino 2021. Digitalisoituminen muuttaa hoitoa ja hoivaa. Teoksessa Strandberg, Timo & Heikkinen, Eino (toim.): Suomiko onnellisen vanhuuden maa? Into, Into kustannus Oy. Helsinki. s. 192–195.

Taylor, Renée R. & Kielhofner, Gary 2017. Introduction to the Model of Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.) Kielhofner's Model of Human Occupation. Fifth Edition. Philadelphia: Wolters Kluwer.

Tampereen yliopisto. Kvalitatiivisen datan käsittely. Litterointi. Saatavana osoitteesta: <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistohallinta/kvalitatiivisen-datan-kasittely/#gsc.tab=0>>. Viitattu 27.1.2021

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Kahdeksan faktaa vanhuspalvelujen tilasta. Uutinen. Saatavana osoitteesta: <<https://thl.fi/fi/-/8-faktaa-vanhuspalvelujen-tilasta>>. Viitattu 4.1.2021.

Valtiovarainministeriö 2020. Kaikki mukaan digitaaliseen yhteiskuntaan – Digi arkeen – neuvottelukunta aloittaa. Tiedote. Valtiovarainministeriö. Saatavana osoitteesta: <<https://vm.fi/-/kaikki-mukaan-digitaaliseen-yhteiskuntaan-digi-arkeen-neuvottelukunta-aloittaa>>. Viitattu 4.1.2021.

Vainikainen, Tuula 2016. Kumppanina muistisairaus. Tietoa, tukea ja kokemuksia. Helsinki: Kirjapaja.

Vilkka, Hanna 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa Aarnos, Eila & Eskola, Jari & Hakala, Juha T. & Heikkinen L. T, Hannu & Kiviniemi, Kari & Lähti, Johanna & Niikko, Anneli & Perkkilä, Päivi & Ropo, Eero & Saarela, Maria & Saloviita, Timo & Syrjäla, Leena & Valli, Raine & Wallin, Anna & Vastamäki,

Jaana & Vilkkä, Hanna & Virtanen, Satu & Åhlberg, Mauri. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Luku 1.

Virkola, Elisa, 2014. Toimijuutta, reflektiivisyyttä ja neuvotteluja – Muistisairaus yksin-asuvan naisen arjessa. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08/978-951-39-5568-7_vai-tos25012014-1.pdf>. Viitattu 6.1.2021

Yamada, Takashi & Taylor, Renée R. & Kielhofner, Gary 2017. The Person Specific Concepts of Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.): Kielhofner's

Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer s. 11--13.

Teemahaastattelun runko

Liite 8

Tuuli Eerola
Saara Heikkilä
Metropolia AMK

Teemahaastattelu
Kevät 2021

1 (1)

Yetitablet käyttäjäkokeilu Myllypuron seniorikeskuksessa 31.12.2020-31.5.2021

Opinnäytetyö

Teemahaastattelu

Teemat, jotka toimivat haastattelun pohjana liittyvät emeritus professori Jyrki Jyrkämä (2013) toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin. Haastattelun avulla kerätään tietoa yksilön omasta kokemuksesta, joten kysymykset ovat vain suuntaa antavia teemoja, jotka saattavat muotoutua uudelleen haastatteluiden aikana.

Teema 1: Kykeneminen.

Esimerkki kysymys: Millaiset kyvyt sinulla on suhteessa Yetitablettiin?

Teema 2: Osaaminen.

Esimerkkikysymys: Mitä koet osaavasi Yetitabletin parissa, opitko jotain uutta, voiko aiempaa osaamistasi hyödyntää?

Teema 3: Tavoitteet.

Esimerkki kysymys: Mitkä ovat yksilölliset tavoitteet ja päämäärät suhteessa käyttäjäkokeiluun?

Teema 4: Pakot, rajoitteet ja esteet.

Esimerkki kysymys: Onko sinulla pakkoja, rajoitteita tai esteitä elämässäsi, jotka vaikuttavat jättikosketusnäytön parissa toimimiseen?

Teema 5: Haluta.

Esimerkki kysymys: Koetko voitasi tehdä valintoja käyttäessäsi Yetitablettia tai Kuorin sovelluksia?

Teema 6: Tunteet.

Esimerkki kysymys: Millaisia tunteita jättikosketusnäyttö herättää?

Lähteet

Jyrkämä, Jyrki, 2013, b. Toimijuus ja kolmas ikä. Teoksessa: Ojala, Hanna & Pietilä, Ilkka (toim.): Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit. Tampere University Press ja tekijät. Suomen yliopistopaino. Tampere 2013. Saatavana osoitteessa: <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103169/978-951-44-9135-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=91>>. Viitattu 20.1.2021.

Teemahaastattelu

